

НА ДОНБАСІ БУДУЮТЬ БАРИКАДИ?..

28 червня — День Конституції України

- Чи знаємо ми наші закони?
- Чи правильно їх тлумачимо?
- Чи дотримуємось у житті?

«Считаються с теми, хто знаєт свои права», — так лаконічно й чітко називається стаття в «русской всеукраїнської» (саме так!) газеті «Донецкий криж» від 11—18 травня 2000 р. голови Донецького обласного відділу Російського руху (Русского движения) України Володимира Філатова, яка претендує на юридичне роз'яснення буцімто ущемлених прав росіян, і зокрема права на користування російською мовою.

Справді, «умом Россию не понять». І росіян, і «русскоязычных украинцев», — на такому своєму статусі наполягає пан Філатов. Завважмо насамперед: йдеться не про товариство, як, скажімо, громадське об'єднання представників будь-якої з інших нацменшин, а саме «движение», себто здвиг, рух, рушення, а щоб було ще більш зрозуміло, то — качання прав.

Цитую «Донецкий криж»: «С некоторых пор русский язык стал постепенно изгоняться из систем образования и воспитания, делопроизводства, теле- и радиоэфира...», — і хочу на Донбас, хочу нарешті в рідномовне середовище. Бо в Києві мене звідусюди атакує чужа різка мова агресора, і такою вона буде ще довго, аж поки вогонь шовінізму не перестане палити ненаситну утробу москаля. Бувають такі години, що скільки не перемикай канали телебачення, а з екрана телевізора лунає лише російська мова, скільки не лви по радіоприймачу, а, крім «Люкс-ефем», нічого рідного не вловиш. Отож, оскільки авторитетна всеукраїнська газета стверджує вищезгадану дивовижу, то я хочу в Донецьк. Відпочити змученою душею тероризованого українця. Сарказм.

Однак у відповідь на це, м'яко кажучи, неправдиве твердження розгортається ціла серія вельми своєрідних роз'яснень і закликів, що дуже схожі на заклики до громадянської непокори. Як, на думку пана Філатова, і, головне, чому, на якій підставі він поєднує в одному правовому контексті ігнорування, воєннического неприязняття, як це видно з наведеної цитати, і прямиї заклик, як це побачимо далі, до саботування першої частини ст. 10 Конституції України, а саме: «Державною мовою в Україні є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України», наголошую від себе — на всій території України! — та неправомірне, перебільшено-довільне трактування останньої частини цієї статті, яку тільки автор і наводить у газеті: «В Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України»? З одного боку, отже, лише качання прав, без натяку на якісь обов'язки перед державою та її Основним Законом, а з другого — «повинність» титульної нації перед традиційно, — от уже справді «так історично склалося», — розперезаною меншиною без жодних прав у своїй державі? Виходить, за паном Філатовим, що так. Але так більше не буде. Передчуваючи цей недалекий час, вони лементують на випередження подій. Та ні їхні бундючні «рушення», ні буцімто апеляції до європейських правових структур не зарадять амбіції великоросів-шовіністів, бо ці амбіції не мають під собою правових підстав, вони базуються на звичній для цього типу «совєтікусів» брехні, пере-

кручуванні фактів, перевертанні з ніг на голову законів; ними тонко і вміло керують гебітські спеці з Москви. Скажімо, статистичні дані, що, як партизанські листівки, замелькали в Україні в усіх ЗМІ з легкої руки бувало в бувальцях пана Владіміра Малінковіча, дуже схожі на «липу», тирада ж зеленої студентки Інни Косенко (газета «Стахановское знамя» від 5 квітня 2000 р.), яка стверджує, що «вся Украина говорит на русском», а саму українську мову називає «свежесостряпанной из множества диалектов», — на епатажне випендювання недоучки. Юній захисниці «великого и могучего», до речі, мудро й аргументовано відповіла в тому-таки «Стахановском знамени» голова міського осередку Всеукраїнського товариства «Просвіта» Ніна Гейко. Можна здогадатися, як збирали свої цифри опитувачі пана Малінковіча: трішки, навіть собі в тому не признаючись, не там опитували... Скажімо, якби ці статистичні дані збирала я, то пішла б на будови, в «Зеленбуд», у приміські квартали, у спальні райони, — а не у владні контори чи затишні куточки, де традиційно селилися кагебісти, і колонки «мови переважання» у мене б мали дзеркально протилежний вигляд. За глибоко прихованим поривом душі можна скоригувати будь-які цифри, навіть не вступаючи в конфлікт з професійною етикою. А ще коли взяти до уваги видресироване тривалим колоніальним статусом і природним інстинктом самозбереження наше національне, просто-таки віртуозне вміння пристосовуватись: до українця звертаються російською — він запобігливо відповідає російською, якщо то навіть буде на його хуторі; сьогодні вже до нього звертаються англійською — пліз, сер, він вам відповідь і англійською, якщо сам не зможе, внучка гукне. Українськомовні громадяни знають щонайменше дві мови. Чому ж російськомовні так шалено опираються вивченню української — державної мови країни, громадянами якої вони є? Від цього віє якоюсь зоологічною ненавистю ката до жертви, якій вдалося вирватися з його рук.

Та повернімося до консультування паном Філатовим скривджених Українською державою російськомовних громадян Донбасу. Скажімо, для реалізації ст. 25 Закону про мови — «вільний вибір мови навчання є не-

Початок червня позначено зворушливою датою — Днем захисту дітей. Людство закликає дорослих об'єднатися в ім'я свого продовження, свого майбуття, віддаючи дітям усе належне — достойне життя, захист здоров'я, освіту. Для України цей день — ще й привід до роздумів: який духовний спадок лишає наше покоління своїм дітям, аби ті, хто так зворушливо-довірливо дивиться нам у вічі, не запитав згодом: «Чи їх батьків ми діти?!»

від'ємним правом громадян» — він рекомендує з наївною простодушністю неляканого шовініста: «провести опрос родителей и на основании его результатов определить статус школ и их количество». Коли це є демократичний підхід, то як бути тим батькам, якщо навіть їх виявиться менше, кого не влаштовуватимуть результати опитування? А якщо в кожній школі, скажімо, того ж Донецька, результати опитування будуть однаковими, що накажете робити з правами меншості, якої в масштабах міста виявиться чимало? Насправді, щоб гарантувати всім без винятку, а не лише найагресивнішій частині суспільства, право вибору мови навчання, у місті має бути достатньо і навіть трохи більше шкіл з державною мовою навчання: таким чином задовольняється потреба не лише українськомовних громадян, а й тих далекоглядних російськомовних, які хочуть добра своїм дітям: адже галаслива російськомовна меншина мусила б усвідомити, що Україна й українська мова — це вже назавжди. А також мають бути школи з

НА ДОНБАСІ БУДУЮТЬ БАРИКАДИ?..

Закінченн . Початок на с. 1

російською мовою навчання для тих обмежених ортодоксів, які колись та поб'ють лоби об свою обмеженість. І що «вибір мови навчання» полягає саме у виборі школи з тією чи тією мовою навчання, а не в голосуванні батьками статусу державної (!) школи. Забагато загрибаєте прав, панове, у державі, скористайтеся ліпше правом організувати приватні або недільні школи і там навчайтеся хоч по-китайськи. Те ж саме стосується дитячих садків та вузів. Тим паче що й там, і там шалено саботується мовне законодавство і та ж таки ст. 10 Конституції України: при фактично російськомовному режимі цих закладів у рядках статистики вони проходять як українськомовні, і тією лукавою статистикою в повній мірі оперують самозвані захисники російськомовного населення на шталт класного спеца своєї справи пана Малінковича, який достеменно знає і ціну такої статистики, і реальний стан справ з мовами в Україні. Повторюю: це випереджувальний удар, це контрольний постріл у пораненого. Але їхні патрони холості, бо їхні аргументи переконливі лише з вигляду, а не по суті. Тим, у кого вони цілять і хто на генетичному рівні звик до що не є справжньої кулі від їхнього брата у свою потилицю, головне — не вмерти від переляку. Підстав для цього немає.

«Наше право користуватися в личній і общественной жизни родным русским языком... — это наше неотъемлемое конституционное право», — войовничо настуває пан Філатов. А чому войовничо, і чому наступати? Ми ж не в Росії, ми у

споконвіку гуманній демократичній країні, і на це його право ніхто не зазіхає. Користуйся на здоров'я. Конституція не регламентує ні приватне життя, ні діяльність організацій громадян, якщо вони не порушують порядку. Понад те: жодним рядком ніде не сказано, що в державних конторах російськомовних громадян слід примушувати звертатися до державних чиновників українською мовою; якщо вони культурні, то робитимуть це й без примусу, поважаючи свою ж державу. Інша річ, що чиновник зобов'язаний говорити і провадити документацію державною українською мовою. Це елементарний порядок. Це обличчя держави. Цього порядку дотримуються в Росії, Ізраїлі, Америці, скрізь. Але далі в нашого автора йде юридичний підлог: свідомо чи несвідомо, а швидше за все, перше, пан Філатов сплутує громадські організації з державними органами. Він пише: «Так, если вы решили зарегистрировать организацию или предприятие, вам нужно представить документы только на украинском языке, иначе их у вас просто не примут». І далі переконує своїх однодумців, по суті, підставляючи їх, якщо знайдуться наївні, котрі віритимуть цій квазіюристичній, що це незаконно, і апелює до Конституції й Закону про мови: «Соблюдение Конституции в одинаковой степени обязательно и для президента, и для рядового гражданина. Для работников министерств — тоже», — з пафосом проголошує лідер Донецького «русского движения». А хто заперече? А проти кого пафос? 14 грудня 1999 р. Конституційний Суд України підтвердив, що українська мова «є обов'язковим засобом спілкування на всій території України при

здійсненні повноважень органами державної влади, а також у інших сферах суспільного життя». Звідки випливає, що законослухняними є саме ті «органи державної влади», які «просто не приймають» від громадян ані документів на реєстрацію підприємств, ані будь-яких інших паперів недержавною мовою. А підбурює громадян до протиправних дій, фактично, провокуючи заворушення і не «соблюдаючи» Конституцію, саме пан Філатов.

Час російськомовним зрозуміти: протистоянням вони собі нічого, крім неприємностей, не наживуть. Особливо коли протистояння базується на грубомо блефові і на колишній силі імперського кулака. Насправді «русскому движению» розумніше було б боротися за те, щоб їхні діти, які, безперечно, знають і вільно володіють російською мовою, — досконало знали й українську. За це на Донбасі справді варто боротися з усім батьківським ентузіазмом — за нові українськомовні підручники для шкіл, за кваліфікованих і в достатній кількості викладачів, за нормальною комплектовані класи, себто — саме за якість викладання української мови. Бо що може бути більш захоплююче і прекрасне за пізнання того, чого ти не знав з різних причин, а зараз воно перед тобою відкривається в усій привабливій величі і загадковості! Бо, зрештою, знання, як відомо, за плечима не носити, а знадобитися вони можуть будь-коли. Особливо життєво необхідні кожному додаткові козири в умовах ринкової конкуренції та безробіття. «Виборовши» своїй дитині право не володіти державною мовою в конкурентоспроможному обсязі, що в результаті виграють батьки? Щонайменше, нарікання своєї дитини,

коли вона виросте і змушена буде прогалини у знаннях форсувати на курсах. А можливо, і поламану долю тієї ж дитини. Адже в державних вузах, попри лемент російськомовних, навчання поступово буде повністю переведено на українську мову. І кожен батько, в кого інстинкт самозбереження переважає великоросійську пиху, навпаки, повинен би шукати своїй дитині саме школу з українською мовою навчання, щоб потім не виникли труднощі з термінами, а відтак і проблеми зі вступними іспитами, та й під час самого навчання.

Українці — народ сумирний і безмежно делікатний. Навала розмов і заяв про агресивність Української держави — наклепи, які плодяться під режисурою російських служб безпеки з метою повернути Україну в лоно імперії. Але історія свідчить: імперії, що розвалилися, не відроджуються. Тенденції світового розвитку, що засвідчують численні конфлікти на етнічному та національному ґрунті, цілком суперечать конвульсійному «собрательному» рухові Росії. Вона вже не наддержжава, у неї занадто багато внутрішніх проблем, і, «підставивши» російськомовних в Україні, вона потім не прийде їх виручати. Якщо у вас, пане Філатов, український паспорт, то не думайте, що вашу «ісключительно» російськомовну дитину з обіймами прийме на навчання російський вуз. Прийме, але за великі гроші. Та це й навки впеце у її свідомість тавро другосортності. Москва сльозам не вірить. Росія вміє «кидати» і не таких лохів, як наші, що «повелися» на її шовіністичну зовнішню політику.

Галина ПАЛАМАРЧУК

Як ви вочевидь розумієте, шановні пані і панове, ця фраза в заголовку з'явилася не випадково. Вона прозвучала в передачі «Інтерканалу» Національної телекомпанії України 10 травня о 20-й годині 30 хвилин. Підкреслюю — телекомпанії України.

Вносити на загальну дискусію питання про доцільність вживання української мови в Українській державі не тільки неетично, але й парадоксально. Чи ж ми всі разом не заохочували Уряд, Верховну Раду і Президента до закріплення в нашій Конституції статусу мови титульної нації як державної? І що ж з того вийшло? А нічого доброго. Треба вам такий статус — то й візьміть! Але як навчали дітей наших чужинською російською мовою (маю на увазі Схід і Південь України), так і навчають, і не лише в дитячих садках, школах загальноосвітніх і профтехучилищах, але і в університетах та інститутах! За офіційними даними, понад 60 відсотків українських дітей навчаються на «общепонятном», ще більше їх у вищій школі — 70. А яке ж майбутнє такої держави? Чи зможуть наші зросійщені діти виховати своїх дітей українцями? Отже, шановні пані і панове, виходить, що запитань більше, аніж відповідей...

Проте відповідь усе-таки є, і вона одна-єдина: держава повинна вкладати гроші передусім в українську середню і вищу школу, в українське книговидання, володіти і користуватися українською. Тоді й результат буде зовсім інший. «А де ж узяти гроші?» — запитає пересічний чиновник. «Резонне запитання», — відповісте ви. Гроші завжди є, треба лише бажання їх знайти і вкласти. Принаймні вважаю за доцільне обкласти податками ті видавництва і рекламні агенції, які друкують книги і подають рекламу іноземною мовою, і водночас значно зменшити податковий тиск на наші, українські.

А тепер ближче до подій на «Інтерканалі» 10 травня. Ведучі телепередачі, один з них, до речі, з Рівного — Олександр Мельничук, відрекомендували телеглядачам (а вони на 2/3 складаються із так званого російськомовного сере-

довища) опонентів: колишнього дисидента і ведучого радіостанції «Свобода» Володимира Малінковича та академіка НАН України, автора відомої в Україні і за рубежом наукової праці «Інтернаціоналізм чи русифікація?» Івана Дзюбу.

Володимир Малінкович, якому першому надали слово, тут же, потрясаючи аркушем паперу з результатами так званого соціологічного опитування (буцімто 75 відсотків населення України розмовляє російською), вимагав негайно припинити «насильственну українізацію», а її натхненників пп. М. Жулинського та І. Драча негайно викинути з уряду. Розрахунок у п. Малінковича, як бачите, простий. Тиснучи психологічно, маніпулюючи вигаданими цифрами, переконати необізнаного українця в тому, що українська мова в Україні не-

тілося нагадати «демократу» Маленковичу про те, що в Сполучених Штатах Америки, які вважаються еталоном демократії в сучасному світі, процедура одержання громадянства передбачає знання не лише мови, а й конституції. Такі ж перешкоди стоять і на шляху до одержання роботи.

Чи є в цій державі національні школи? Так, є, але працюють вони лише 1—2 дні на тиждень і утримуються коштом батьків.

Або, скажімо, інший приклад. Мій сусід Ігор С. з дружиною, прибувши в Ізраїль, чомусь ходитиме в безробітних цілий рік, хоч і має дві вищі освіти, доки не вивчить іврит — державну мову Ізраїлю, яка протягом майже двох тисячоліть не вживалась у повсякденному житті євреїв.

ЧИ ПОТРІБНА УКРАЇНІ УКРАЇНСЬКА МОВА?

перспективна, що краще, допоки не пізно, перейти на «общепонятний».

Що ж послужило причиною нападок на українську мову цього знавіслого українофоба-«демократа»? Смішно й сказати — лише намір привести законодавство про мову у відповідність зі статтею 10 Конституції України, за якою, як відомо, українська мова має статус державної і обов'язкової на всій території держави. Що воно до цього часу не так, як написано, теж добре відомо. Малінкович же, нехтуючи наші закони і відстоюючи права якогось химерного утворення під назвою «русскоязычное население», вимагає, щоб вона, ця химера, безперешкодно могла здобувати освіту російською (чи не для вивозу українських «мізків» у Росію?), а чиновник російською збиткувався над моїм, на превеликий жаль, податливим і надто м'якотілим українцем. Так і хо-

Чи знає про це пан Малінкович? Навпевно знає, але мовчить. Бач, йому захотілося мати в Україні демократію «по Малінковичу», тобто безладдя, анархію не лише в питаннях мови і культури. Така держава, як переконує досвід багатьох країн світу, не зможе проіснувати й десяти років. Чи не тому поляки прийняли закон про захист державної мови? Ось і виходить, що ви, пане Малінкович, висловлюючись нашою простою, мужицькою мовою, просто б р е ш е т е !

Наскрізь лукаве і твердження, що росіяни, навчаючись українською, стануть у нашій державі людьми «другого сорту». Смішно це виглядає, бо кожна наша дитина може вивчати іноземні мови, в тому числі й російську. Непереконливо це, пане Малінкович. У нас кажуть, що наука не веде до бука. Вас, вочевидь, хвилює інше — в Україні рік

у рік послаблюється вплив росіян, все більше українців тягнеться до рідної мови, культури, відкриваються все нові школи, гімназії, ліцеї, колеґіуми, в яких навчання і виховання здійснюється такою українською. Ось що дратує, виявляється, новітнього «демократа». Ніякої критики не витримує і твердження про утиски російськомовного населення, порушення щодо нього демократії. Якраз навпаки. Ніхто в нас не посягає на конституційні права і свободи будь-якої людини. А ось у Росії українці, хоч і мешкає їх там понад 10 мільйонів (а може, й більше), не мають своїх шкіл, газет, програм радіо і телебачення.

Минулися часи російської і більшовицької імперії, в якій українців переслідували і винищували. Україна ж, як жодна інша держава, своїм коштом утримує не лише російські, але й польські, угорські, румунські, болгарські, кримськотатарські школи, не розв'язавши проблем своєї, національної.

Отже, пане Малінковичу, зверніть свій «демократичний» погляд на Російську Федерацію, де справді порушуються мовні і культурні права українців. Вам же нагадаю слова Тараса Шевченка: «В своїй хаті — своя правда, і сила, і воля».

**Іван КУЗЬМУК,
голова Рівненського обласного
об'єднання Всеукраїнського
товариства «Просвіта»
імені Т. Шевченка**

Р. С. В і д р е д а к ц і ї. До газети «Слово Просвіти» звернулося багато людей, які не тільки обурюються тоном «опиту населення», влаштованого «Інтерканалом», але й інформують про те, що безрезультатно, протягом кількох годин, додзвонювалися за номером, вказаним на екрані, аби висловити свою думку на захист української мови. Телефон було надійно заблоковано, у відповідь лунали короткі технічні гудки. Втім, це й не дивно. «Інтер» давно блокує будь-яку інформацію, яка свідчить про українські процеси в Україні...

КОЛИ МИ БУДЕМО ДІЯТИ, ЯК ЕСТОНЦІ?

Добрий день, шановна редакціє.

Пишу про наболіле. Я українець. Нещодавно повернувся на Батьківщину з Якутії. Моя юність і молодість минули у Кривбасі і Донбасі. Загалом, не враховуючи навчання російською мовою, я прожив у російськомовному середовищі 26 років і вважав російську мову рідною. Правда, неодноразово моя російськомовність давала тріщини, коли мої хороші знайомі і друзі-росіяни кепкували з моєї національності. Для них кожен, хто направлявся на роботу в Росію з України (в тому числі і «чисті» росіяни з Донбасу), були «хахлами» та «бандерами». Все це виставлялося начебто жартома. Але коли Україна в 1991 році проголосила незалежність, найкращі мої друзі влаштували гвалт: «Вы, хахлы проклятые! Мы вас от фашистов спасли! Мы вам культуру принесли! Предатели!». Ось коли я зрозумів значення слів, що інтелігентність росіян закінчується на українському питанні. Моя непоступливість привела до втрати всіх російських «друзів». Тепер я не вірю, що українець, який не дозволяє ображати свій народ і Україну, може мати друзів серед росіян.

Дрімучий шовінізм видатних (на той час) росіян О. Солженіцина, Д. Ліхачова, Е. Лімонова та ін. змусив мене засісти за російські історичні та інші книги (бо українську літературу знайти в Росії неможливо). Ось тоді я виявив, що російська мова — це мішанина фінсько-угрських діалектів (меря, весь, чудь, мурома і ще з десяток інших), солунського діалекту староболгарської мови (церковнослов'янської), татарської, української, французької, німецької та інших мов (див.: «Словарь иностранных слов», монографію Веске, праці російських істориків О. Шахматова, П. Чаадаєва, В. Ключевського, антрополога В. Алексєєва, письменника О. Толстого та інших). Сучасна російська мова — це своєрідне азіатське есперанто, яке «оволоділо масами». Московська патріархія оцінила свою мову так: «Современный жаргонно-опошленный русский язык, который даже языком-то не назовешь, для целей богослужения использовать невозможно, потому что В НЕМ МНОГО ЗЛА...» («Аргументы и факты», № 11, 1999). Так навіщо ж нам така мова?!

І цю мову понад 300 років імперія використовувала як «зло». «Українська газета» (№ 1, 2000 рік) повідомила, що О. Солженіцин у статті «Слов'янська трагедія» цинічно і відверто пропонує використати російську культуру і мову як ЗБРОЮ МАСОВОГО УРАЖЕННЯ: «...надо широкодушно предложить Украине интенсивный «культурный обмен». Националисты отшатнутся? Тем и покажут, что русский язык и русская культура — их державе опаснее всяких ракет». Ось як!

Одночасно з імперським терором в інформаційному просторі України, ЗМІ в Росії час від часу зчиняють істеріку про начебто переслідування російської мови в нашій країні. Це засвідчує, що агресія проти української культури і мови іде невпинно з усіх можливих напрямків. Ось чому мову, яку не поважають самі ж росіяни, я перестав вважати за рідну. Тепер я все глибше пірнаю в невичерпне багатство вікодавньої слов'янської мови моїх пращурів. І вірю, що прийде час, коли всі українці (звичайно, крім манкуртів чи яничар) зрозуміють, що російська мова не може бути для нас рідною, бо вона несумісна з нашим генетичним кодом і українською ментальністю.

Тоталітарна Московія змінювала демографічний склад поневолених країн шляхом розселення там етнічних росіян і виселення та зросійщення місцевих жителів. Таким чином імперія перетворювала корінні народи в нацменшини (естонців, латвійців, казахів, татар, якутів, білорусів, українців тощо), а чужі землі навично робила «іскононо русскими». Тому народ-завойовник, вихований в дусі зневаги до упокорених «іногородців», не сприймав місцеву культуру і мову. Ось чому можна зрозуміти тих москвинів, які принципово не бажали вчити мову нових незалежних країн, у яких вони раптом опинилися не як панівна нація, а меншина. У них продовжує жити вірус типових колонізаторів і окупантів, які мріють ще про одне відродження орди (імперії, союзу, співдружності тощо — річ не в назві) і про повернення свого панівного становища. Тому їй хочеться їм зробити російську мову офіційною, бо це був би перший крок на шляху до чергового перетворення незалежної України в колонію Росії або, щонайменше, хоча б у ще одну Росію — Малоросію.

Коли ж ми будемо жити, як фіни, бельгійці чи швейцарці, а всі наші меншини вивчать державну мову і допоможуть відродити Україну і українську культуру (як фінські шведи допомогли це зробити фінам), то тоді їй настане час говорити про статус мов меншин, які цього заслужать.

Володимир ВІТЕНКО, м. Ужгород

МОВНА ПОЛІТИКА ЕСТОНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Передусім треба розуміти, що надання будь-якій мові статусу державної створює надійну основу для збереження і розвитку народу-носія цієї мови та його культури. Про це і сказано в першому Законі про мову, прийнятому в Естонії ще 18 січня 1989 року Верховною Радою ЕРСР. Окрім усього іншого, Закон постановляв, що державною мовою є естонська. Згідно з Законом, кожному забезпечувалося право користування естонською мовою.

Російська мова, відповідно до Закону 1989 року, розглядалася як найуживаніша після естонської — рідної мови і як мова загальносоюзного спілкування. Закон визнавав право громадян усіх національностей на розвиток їхньої рідної мови і культури.

Мовою діловодства було визнано естонську мову. Закон про мову постановляв, що ЕРСР забезпечує пріоритет розвитку естонської культури, водночас підтримує культурну діяльність інших національних меншин.

Закон 1989 року втратив свою силу 1 квітня 1995 року, коли вступив у дію нинішній Закон про мову. Діючий Закон постановляє, що державна мова Естонії — естонська мова, будь-яка інша мова є іноземною. Мовою національних меншин є іноземна мова, якою громадяни Естонії — представники національних меншин користувалися в Естонії як рідною мовою.

Згідно із законом, кожна людина має право на ведення справ і спілкування естонською мовою в державних установах, місцевому самоврядуванні, а також у комерційних і некомерційних об'єднаннях. Усім працівникам повинно бути забезпечено отримання службової інформації естонською мовою. Всі офіційні службовці зобов'язані володіти естонською мовою і використовувати її на рівні, який необхідний для виконання службових обов'язків.

З метою виконання вимог, що висувуються до виробничої сфери і захисту споживачів, а також

вається через перекладача, при цьому витрати несе особа, що не володіє естонською мовою.

В осередках самоврядування, де не менше половини постійних жителів є представниками національних меншин, кожна людина має право одержати, разом із відповідями естонською мовою, також відповіді і мовою національної меншини.

В осередках самоврядування, де мовою більшості населення є не естонська мова, мовою для внутрішнього діловодства, на пропозицію зібрання місцевого самоврядування

Нині в Естонії готуються поправки до Закону про мову. В них буде уточнено положення статті про вимоги до володіння естонською мовою та її використання. Із нинішніми редакціями можна зрозуміти, що вимоги до володіння мовою на певному рівні ставляться до всіх працівників приватного сектора. Необхідно уточнити, що вимоги до володіння мовою стосуються тільки тих працівників офіційно-правової сфери, діяльність яких торкається суспільного інтересу. Це стосується громадської безпеки, громадського порядку, народного здоров'я, охорони здоров'я, захисту споживача, безпеки праці.

Необхідно досягти так званого принципу пропорційності, коли мовні вимоги виправдані.

Мовні вимоги до певних категорій працівників приватної сфери міг би встановити Закон про професії, що перебуває нині на розгляді в парламенті Естонії. Володіння державною мовою можна було б записати до кваліфікаційних вимог тієї чи іншої професії.

Кваліфікаційні ж вимоги встановлюють на переговорах представники роботодавців і працівників. Проблема тут може бути в тому, що держава не має права передавати покладені на неї функції третім особам.

Мову треба знати і при бажанні отримати громадянство Естонії шляхом натуралізації, що перевіряється на відповідному екзаміні. Людина, яка бажає стати громадянином країни, повинна розуміти почуте (офіційне повідомлення, повідомлення про небезпеку, новини, описи подій), уміти говорити (розповідати, давати пояснення, висловлювати думку, бажання), розуміти прочитане (офіційне повідомлення, новини, статті, інструкції, правила, протоколи) і писати (заяви, доручення, біографію, заповнювати бланки тощо).

Екзамени не повинна складати особа, яка здобула естонською мовою основну, середню або вищу освіту. Без складання екзамена на володіння естонською мовою громадянство може бути надано за особливі заслуги рішенням Уряду Республіки.

На конференції йшла мова про можливість уведення інституту двох державних мов. У зв'язку з цим хочеться підкреслити, що система двох державних мов не означає, що хтось володіє тільки однією мовою, а хтось — другою, а те, що всі громадяни країни зобов'язані володіти обома мовами.

Едуард ОДИНЕЦЬ,
радник міністра
народонаселення
Естонської Республіки

Шановне керівництво Товариства «Просвіта»!

Висловлюю вам глибоку повагу і подяку за надану мені можливість узяти участь у Міжнародній науково-практичній конференції «Національна ідея. Уроки останнього десятиріччя».

Надсилаю, на ваше прохання, текст свого виступу з надією, що досвід Естонської Республіки в галузі мовної політики буде корисний і в справі становлення української мови як державної в Україні.

З повагою,
Едуард ОДИНЕЦЬ,
радник міністра

в інтересах охорони навколишнього середовища, здоров'я і забезпечення безпеки, працівники комерційних і некомерційних організацій зобов'язані, пропонуючи товари, послуги і передаючи інформацію, використовувати естонську мову на рівні, необхідному для виконання трудових обов'язків.

Існує три рівні володіння державною естонською мовою: початковий — обмежене володіння усною і елементарне володіння письмовою естонською мовою;

середній — володіння усною і обмежене володіння письмовою естонською мовою;

вищий — володіння усною і письмовою естонською мовою.

Рівень володіння естонською мовою оцінюється державними екзаменаційними комісіями на екзаменах з метою встановлення рівня володіння естонською мовою.

Складання екзамену з метою визначення рівня володіння естонською мовою не вимагається від осіб, що здобули основну, середню, середню спеціальну або вищу освіту естонською мовою.

Мовою діловодства є естонська мова. Особи, які не володіють естонською мовою, в усному спілкуванні з офіційними службовцями можуть користуватися, при згоді сторін, також іноземними мовами, якими володіють названі службовці. Якщо сторони не досягають згоди, спілкування відбу-

і за рішенням Уряду Республіки, поруч із естонською мовою може використовуватися і мова національної меншини, що становить більшість постійних жителів.

Згідно із законом, висвіски, покажчики, об'яви, повідомлення і реклама у громадських місцях повинні бути естонською мовою, винятки допускаються у структурах, де мовою внутрішнього діловодства є також інша мова, і культурних осередках національних меншин, а також при проведенні міжнародних заходів.

На сьогоднішній день Урядом Республіки визначено рівні володіння мовою для офіційних службовців, а також лікарів, фармацевтів і психологів.

Обов'язкові рівні володіння мовою для працівників приватного сектора, які не є лікарями, фармацевтами або психологами, буде визначено окремо.

Порядок використання іноземних мов для інформації, яку адресовано споживачам, окрім іншого, установлює, що до офіційної інформації естонською мовою, яка використовується в організаціях, що надають туристичні послуги, на підприємствах побутового обслуговування і громадського харчування, в інформбюро, банкових установах, страхових компаніях і медичних установах, можуть додаватися переклади іноземною мовою.

Контроль за виконанням Закону про мову і нагляд за виконанням його здійснюють працівники інспекції з мови.

ЗДОБУДЕМО ПРАЦЕЮ

Осередок Товариства української мови у Тернопільському державному технічному університеті імені Івана Пулюя (тоді філія Львівського політехнічного інституту) був створений понад десять років тому, наприкінці 1989-го, на хвилі всенародного піднесення. Першим його головою був нинішній проректор університету з виховної роботи, відомий поет і художник Олег Михайлович Герман. Потім осередок очолювали викладачі Петро Михайлович Василіук, Тимофій Іванович Рибак, Романія Степанівна Коземчук.

Уже з перших днів осередок активно включився в революційні процеси, що відбувалися тоді в українському суспільстві. Члени осередку взяли участь у Всеукраїнському ланцюзі злуки 22 січня 1990 року, у підготовці та проведенні виборів першого демократичного скликання. Тоді з нашого осередку було обрано трьох депутатів міської і одного депутата обласної ради. Багато уваги ми приділяли переходу на викладання навчальних дисциплін українською мовою.

У 1995 році на базі осередку Товариства української мови був створений осередок Товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка. Тоді ж в основу його діяльності, поруч з питаннями української мови, було поставлено питання консолідації освітньої і наукової інтелігенції західного та південного регіонів України і досягнуто в цьому певних успіхів. Зокрема завдяки старанням тодішнього голови осередку професора Тимофія Рибак було встановлено тісні творчі зв'язки між Тернопільським і Севастопольським технічними університетами. Щороку кільканадцять випускників севастопольських шкіл стають студентами нашого університету.

В останні два роки ми зосередили увагу на таких напрямках:

- 1) активізація і впорядкування діяльності осередку шляхом перереєстрації, планування роботи, систематичне проведення зборів, створення «Молодої Просвіти»;
 - 2) створення стенду «Просвіта», через який пропагувати національну ідею, правдиво висвітлювати українську історію, порушувати проблеми духовності, чистоти української мови, науково-технічної термінології тощо;
 - 3) проведення разом з виховним відділом духовних акцій, Шевченківських вечорів;
 - 4) реагування на важливі політичні події (збір підписів під зверненням до перших осіб держави);
 - 5) створення матеріальної бази осередку (приміщення, кошти, бібліотека).
- Багато колишніх просвітян не витримали випробування безкорисливою працею задля утвердження ідеалів «Просвіти» і відійшли від просвітянської роботи, однак

ті, що залишилися, продовжують розпочату справу.

Особливим здобутком осередку можна вважати отримання добре відремонтованого й умебльованого просторого приміщення (чи багато осередків можуть похвалитися подібним?), що стало можливим завдяки глибокому розумінню ролі «Просвіти» і старанням ректора нашого університету академіка Олега Миколайовича Шаблія.

Другим важливим нашим досягненням є встановлення стенду «Просвіта», на якому вивішуються здебільшого оригінальні матеріали, присвячені питанням української історії, мови, культури. Серед кращих публікацій виділяється розвідка-есе активного просвітянина доцента Михайла Петрика «Іван Пулюй та українська національна ідея».

Ініціативно працюють молоді просвітяни. Студентки Ірина Сорока (гр. ЕС-31) і Вікторія Гурник (гр. ПМ-21) вдало виступили на Шевченківському вечорі з оригінальною композицією за творами Т. Шевченка, а до Різдва свят організували студентський вертеп. Студент Андрій Гевко (гр. ПМ-21) забезпечував комп'ютерний набір текстів для стенду «Просвіта».

Щороку перед Великоднем запрошували священників для проведення Хресної дороги, проповідей і бесід зі студентами. Багато зусиль до організації і проведення цих акцій докладає старший викладач Олександр Михайлович Рокіцький.

Нами зібрано і відіслано до перших осіб держави сотні підписів на захист української справи взагалі та української мови зокрема.

Університетський осередок «Просвіти» виступив з ініціативою створення словника складної науково-технічної лексики, який містив би найживаніші терміни з дисциплін, що вивчаються в університеті, був би невеликим за обсягом і доступним за ціною.

Просвітянський колектив нашого університету невеликий, але все ж, у міру своїх скромних можливостей, намагається працювати на формування національної свідомості, піднесення духовності та поліпшення мовної культури студентів, бо усвідомлює, що, за словами Івана Франка: «Нам усім як нації ніщо не прийде зардара, нам ні від кого ніякої ласки не надіяється, тільки те, що здобудемо своєю працею, те буде справді наше придбання».

М. МЕДЮХ,

член осередку «Просвіти» у Тернопільському державному технічному університеті імені Івана Пулюя

Міністру культури України, народному артисту п. Богдану Ступці

Вельмишановний Богдане Сильвестровичу!

Газета «Крымская правда» якось представила як людину тижня нового головного режисера Кримського українського музичного театру, заслуженого діяча мистецтв Росії Леоніда Квініхідзе. Сам про себе пан Леонід сказав: «Я абсолютно вільний человек». Як видно з інтерв'ю, він є пенсійного віку громадянином Росії, ніколи не працював в Україні, не знає української мови, театру. 40 років він фахівець російського кінематографу і навіть тепер залишається режисером-постановником кіностудії «Мосфильм». Роботу головного режисера Кримського українського музичного театру він по суті починає з нуля.

Дивно, що після зустрічі з деякими керівниками Автономної Республіки Крим та архієпископом Лазарем (УПЦ Московського патріархату) цій людині довірено керівництво Кримським українським музичним театром. На запитання кореспондента газети, чи його не бентежить керівництво саме українським театром, Л. Квініхідзе відповів, що ще й як бентежить! Він проти назви та суті «український театр» і пояснює: «Інакше що же получается: если украинский театр, то его артисты, его зрители лишены ценностей других народов, человечества?».

«Крымская правда» люб'язно подає перелік вистав з російського репертуару, які Л. Квініхідзе планує найближчим часом: для малої сцени Валентина Булатова ставить комедію «Ловушка» Р. Тома, Володимир Аносов завершує «Свадьбу Кречинского» за п'єсою А. Сухово-Кобиліна. Сам Л. Квініхідзе планує поставити мюзикл «Вестсайдская история» Бернштейна, музичний спектакль на матеріалі «Тараса Бульби», музичний спектакль за Булгаковською «Белой гвардией». З українського репертуару пропонуються тільки якісь водевілі, які готує Юрій Ятковський.

Пан Квініхідзе збирається ставити виставу для кримських татар про роль російської культури для цієї нації. Він так і сказав: «Мне бы хотелось, чтобы в театр ходили и крымские татары, поэтому думаю поставить актуальный для них спектакль, который напомнит о роли русской культуры и для этой нации. Есть политика, а есть моральные ценности, о которых нельзя забывать, которые нельзя предавать в угоду амбициям». Чи не в депортації кримських татар з рідної землі, яку вони справді ніколи не забудуть, Л. Квініхідзе вбачає незабутню роль російської політики та культури?

Насторожують принципи керівництва театром у Сімферополі, про які заявив Л. Квініхідзе: «В театре нужна диктатура. Творческая. Художественная». Про такі методи роботи говорить людина, яка за 40 років діяльності не працювала в театрі, зокрема українському. Можна уявити ротацию кадрів театру, яку почав Л. Квініхідзе. Замість збереження досвідчених артистів, використання їх знань і обдарування у своїй роботі, він планує відправити на пенсію навіть тих, хто зберіг свій талант і міг б навчати молодь, та й самого Л. Квініхідзе. Невже в Україні перевелися талановиті режисери і Кримським українським музичним театром керуватиме громадянин Росії, який працював лише в кінематографії і не є фахівцем театрального, зокрема, українського мистецтва.

Всекримське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка звертається до Вас з проханням розібратись у цій справі, зберегти Кримський український музичний театр як найбільший центр української культури в Криму, зміцнити його керівними кадрами, надати необхідну матеріальну допомогу.

Петро ГАРЧЕВ,

голова Всекримського товариства «Просвіта» імені Т. Шевченка, доктор історичних наук, професор

Михайло Симоненко

«За багаторічну безкорисливу працю у сфері національного та духовного відродження, особисті одержимість і наполегливість оголосити голови Верховнодніпровської районної «Просвіти» Михайлові Симоненку подяку і занести його ім'я до обласного літопису «Січеславський патріот».

Це рішення одноголосно прийняла рада обласного Товариства «Просвіта» на своєму засіданні 11 квітня нинішнього року. У нас є немало чудових керівників просвітянських структур, які з честю несуть свою нелегку ношу. Але в Михайла та його побратимів вона особлива, непомірно тяжка.

Верхньодніпровський район — «родина» сумнозвісного русифікатора Щербицького. А звідси — задуха всього національного. Майже всі «колишні» залишилися при владі і за часів незалежності, лише з одних крісел пересіли в інші.

Єдиним світлим променем у цьому «царстві» залишалася районна «Просвіта». На жаль, її робота «накульгувала». Ми придивлялися до інженера одного з місцевих заводів Михайла Симоненка. Запальний, ініціативний, сміливий у думках. За нашою рекомендацією, 1993 року його обрали головою районного Товариства. Відтоді Михайло незмінно керує ним. Буквально з перших днів разом з одно-

думцями він змінив напрямки роботи. Замість «вечірок», «балаканини», що так полюбляли тут і які заохочувалися владою, вони розробили цільові програми «Рідна мова», «Історична пам'ять», «Діти». Тоді М. Симоненко й звернувся до місцевих керівників: «Давайте візьмемося за впровадження рідного слова. Розпочнімо заміну старих назв, символіки». А вони — на клин. Він сідає на свій транспорт — велосипед і об'їжджає село за селом. Бачить, як тяжко селянам, учителям, у якій неповазі українська мова. До влади звертається вдруге. Йому показують на двері.

Голова районної «Просвіти» пише гострі статті до газет. Через обласне Товариство (і від свого!) звертається до обласного начальства. Надсилає заяви до столиці. Його попе-

«Наша Батьківщина — Україна», продовжує випускати рукописну газету «Рідне слово».

Аннали місцевих архівів зберігають матеріали, як на вулиці кілька нападників перестріли його і жорстоко побили.

Звісно, злочинців у усіх випадках не знайшли. Певно, вони з НЛО. Прилетіли — і полетіли.

Й ось, ні з цього, ні з того, — у районі поза «Просвітою», поза її радою, поза головою почали з'являтися «просвітянські осередки», «ініціативні осередки політичних партій («Артеміді»)». Хто за ними, голову ламати не варто.

5 жовтня (тоді ж, 1998-й) ми провели спільне засідання Верховнодніпровської та обласної «Просвіти».

ПОКАРАННЯ СВАВ«ЛЛЯМ

редили. Він не злякався. Аннали місцевих архівів зберігають матеріали, як викрали єдиний транспортний засіб Михайла — велосипед (щоб не їздив по селах!). А він кликає мітинги, пише заяви, влаштовує конкурси серед дітей.

Місцеві аннали зберігають матеріали про звільнення Михайла з роботи. І це в той час, коли син навчався, мати паралізована, а дружина — подениця. Не вистачало й на хліб.

Виявився Михайло на диво писучим. Десять його статей з найпекучіших проблем сьогодення в різних засобах масової інформації викликали суспільний резонанс.

Аннали місцевих архівів зберігають матеріали про підпад вхідних дверей його помешкання.

Верхньодніпровська районна «Просвіта» стала однією з кращих на Січеславщині. Два терміни підряд на обласних звітно-виборчих конференціях Михайла Симоненка обирають членом ради. Він організовує збирання коштів на пам'ятник Тарасові Шевченку, налагоджує проведення цікавих конкурсів серед дітей

Витяг із його рішення:

«Створення подібних «осередків» є поза-статутними діями. А тому визнати їх не можна».

Далі ми називали конкретні імена ініціаторів. Звертали їхню увагу на свавілля.

Але 14 жовтня (тоді ж) ми отримали запрошення-ультиматум: прибути на «дострокову звітно-виборчу конференцію». Отакої! Не більше, не менше — «дострокову». Навіщо, мовляв, процедура, навіщо Статут.

Наступного дня групка осіб (одні — не пройшли перереєстрації, другі були виключені, треті — ніколи просвітянами не були) таку «конференцію» провели. Наче в якомусь видиві, законного голову скинули, а поставили своєю С. Бомбік (Розова).

На своєму засіданні 11 листопада (тоді ж) рада обласного Товариства після ознайомлення з протоколом прийняла рішення:

«Група С. Бомбік (Розова) ніякого відношення до «Просвіти» не має».

Цей документ ми надіслали на адресу райдержадміністрації. Реакція дуже дивна: у по-

квапливо випущеному Довідникові громадських організацій району навпроти «Просвіти» поставлено: голова С. Бомбік». Цим орган влади грубо втрутився у внутрішні справи громадського об'єднання.

Та цього виявилось замало: йдуть на явну підробку і фальсифікацію. Так, у районній газеті «Придніпровський комунар» з'являється оголошення: «Загублену печатку районної «Просвіти» вважати недійсною».

І вже готувався дозвіл. Та обласне Товариство забило тривогу. До честі райвідділу міліції, воно вчасно запобігло цьому протизаконою:

«... Гр. С. Бомбік рекомендовано дати спростування в районній газеті з приводу втрати печатки районної «Просвіти»».

Педагог С. Бомбік (Розова) такого спростування не дала.

Автор цих рядків якось побував у селі Дніпро-Кам'янка, на могилі вояка УНР. Могила вся в бур'яні. Коли я зауважив одні «просвітянці» з групи С. Бомбік, вона заговорила далеко не «просвітянською» лексикою.

А ось Михайло вийшов до села, впорядкував могилу. Він же через обласну пресу домігся, що верхньодніпровські керівники змушені були зняти зі стін своїх кабінетів портрети «вождя».

Пишу ці рядки не для того, аби шукати захисту від С. Бомбік. Справа складніша. Сьогодні з яскравою національною ідеологією залишається лише «Просвіта». Вона не пішла на виторг «грошових мішків».

Події у Верховнодніпровську засвідчують, як небезпечно бути українцем, а ще важче — патріотом. Не піддатися тискові, погрозам.

У наш час керівники вважають, що можуть робити все. Скажімо, захотіли — і вже громадська організація у їхній кишені.

Зась! Не все продається, не все залякується.

Володимир ЗАРЕМБА,
голова Дніпропетровського обласного Товариства «Просвіта» імені Т. Шевченка

ДОСВІТНІ ОГНІ ВЖЕ ГОРЯТЬ

Справді, для України-неньки ще не настав залитий сонцем день, та її стражденний народ уже підводиться з колін, щоб стати на повен зріст, сміливо і гордо сповістити світові, хто ми є і що ми значимо.

Отими несміливими паростками позитивного завдячуємо справжнім українським патріотам, котрі запалили «досвітні огні», незважаючи на сильний опір ворогів України і всього українського.

Одним з таких відчайдушних борців за мову, відродження національних традицій, культури є Анатолій Носенко — генератор передових ідей, голова Орджонікідзевської організації Товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка, голова Всеукраїнського оргкомітету з відзначення 500-ліття українського козацтва. Важко перерахувати всі ланки грандіозної роботи, до якої його включено. Взагалі цю людину можна упевнено назвати яскравою зіркою, яка не згасає навіть тоді, коли багатьох огортає морок безнадії та розпачу.

Яка б подія не відбувалась у місті чи поза його межам, Анатолій Носенко реагує відразу ж. Його публікації, вірші, листівки знаходять одностайних у всіх кутках України, а, скажемо м'яко, неодностайних вражають, ніби гострий меч...

І ось знову сумна подія — 23 лютого 2000 року на могили нашого національного героя, кошового отамана Івана Сірка (біля с. Капулівка) було вчинено акт вандалізму. Сплундровано також хрест на Кургані Пам'яті (хрест встановлено на честь 500-ліття українського козацтва та висвячено в серпні 1990 року всіма українськими церквами світу).

Відразу ж було виготовлено листівки з фотографіями, хронологічним переліком подій, які відбувалися на цих святих місцях, та гострим текстом-зверненням Анатолія Носенка до всіх, хто не приспав свого сумління. У одній із листівок розміщено протест громадськості Нікополя проти актів вандалізму, вчинених над національними святинями нашого краю.

Анатолій Носенко швидко підготував мітинг, що мав відбутися 1 травня біля поховання Івана Сірка, залучивши до роботи керівництво Нікополя та району, представників партій, громадських організацій, знову ж таки, Нікополя, Орджонікідзе, Кривого Рогу, Дніпропетровська, Синельникового та інших.

...Перше травня. Майже за дві години до початку мітингу-реквієму до могили кошового отамана Війська Запорізького Івана Сірка почали прибувати учасники заходу: гості, жителі навколишніх сіл, делегати від громадських організацій, партій.

Першими прибули сюди голова Криворізької організації Руху В'ячеслав Лех, голова Тернівської організації В. Вершинін, члени «Просвіти» і мешканці м. Орджонікідзе, голова міжрайонної організації УНР (Криничанський район) М. Мариниченко з одностайними, представниками Української республіканської християнської партії на чолі з членом центрального проводу Володимиром Буштаренком.

Делегатація з Криничанського району привезла чудову літературу з історії України, на релігійну тематику, документальні статті. Історик-краєзнавець Павло Богуш з Нікополя демонстрував свої малюнки і репродукції з історії нашого краю, історії п'яти Запорізьких Січей.

Усі тепло зустрічали отамана Хортицького куреня Запорізького Війська Низового «Запорізька Січ» Віктора Фощана, обозного Івана Фільченка, кошового скарбника Анатолія Суниці, кошового бунчужного Миколу Прохоренка, писаря Анатолія Михайлова. Як хорошого товариша вітали генерала-хорунжого Хортицького куреня А. Яроша.

Усім, мабуть, приємно було зустрітися з Іваном Шуликом, головою обласної організації УНР, людиною виваженою і розумною, патріотом, невтомним борцем. Іван Шулик входив до Всеукраїнського оргкомітету з відзначення 500-ліття українського козацтва.

Перед початком мітингу-реквієму, на східцях, що ведуть до вершини курга-

ну, де височить погруддя Івана Сірка, у почесній варті вишикувалися представники козацтва з державними, козацькими та січових стрільців прапорами. Мітинг відкрив Анатолій Носенко. Подякував зібранню патріотів України і всім, хто прийшов уклонитися пам'яті наших пращурів. Висловив надію, що ми зможемо відстояти і розбудувати свою державу, врятувати духовність і жити по-людськи — гордо і незалежно.

Біля мікрофона керівники Нікопольського району та міста Нікополя: перший заступник голови райдержадміністрації М. Круковець, керуючий справами міськвиконкому С. Тимошенко, завідувач відділу культури, який запевнив, що влада в Нікополі підтримує політику, спрямовану на консолідацію патріотичних сил.

Виступ Івана Шулика був коротким, але яскравим і чітким: «Звіди почалося відродження українського духу, пішла хвиля величких козацьких свят, вшанування національних героїв. Ще, на жаль, маємо ганебні факти — нищення наших святинь. Те, що тут сталося у лютому цього року, — не хуліганство, як дехто запевняє. Це певна політична лінія, спрямована на методичне руйнування всього цінного і потрібного нам, українцям. Ми хочемо, щоб влада не ставилася байдуже до мови, наших проблем, хочеться, щоб схаменулися ті, хто не відає, що робить. Запам'ятаймо, наша сила в єдності».

«Без минулого не буде майбутнього, — сказав генерал-хорунжий А. Ярош. — І сьогодні ми повинні зробити рішучий крок — звернутися до владних структур і вимагати прийняття відповідних документів».

Керівник Нікопольського козацтва, отаман Микитинської Січі А. Смалюк, котрий зробив чималий внесок у відродження козацтва, виступив теж.

Надзвичайно важливим моментом заходу було прийняття резолюції учасників мітингу-реквієму. Коли Анатолій Носенко зачитував цей документ, присутні вслухалися в кожне слово. «Ми

засуджуємо вандалізм у будь-якій формі. Ми засуджуємо вандалізм над нашою мовою, культурою, історичною пам'яттю. Ми засуджуємо алкоголізацію і наркоманізацію суспільства, що в мирний час привели до руйнації життєвого середовища українців. Ми засуджуємо асиміляцію і комуно-російську окупацію». І безліч рук піднялося догори — голосування було одностайним.

Поминальний молебень провели священники Козацької Покровської церкви Нікополя протоієрей Віктор, ієрей Миколай та дякон Юрій. Церковним хором керувала Надія Смалє, жителька Орджонікідзе, бандуристка, співачка, викладачка музичної школи.

Простими і красивими були виступи всіх бажаючих, без фальшу і зайвих загальних фраз. Школярка читала вірш Тараса Шевченка «Розрита могила», що актуальний і в наш час. Говорила про важливість оздоровлення навколишнього середовища Є. Стариченко, голова осередку Партії зелених в Орджонікідзе, учителька історії та краєзнавства (ЗОШ № 5) Павло Богуш повідомив, що незабаром буде реконструйовано меморіальний центр і встановлено поряд з могилою пам'ятник — козак на баском коні. Житель с. Капулівка Я. Басанський розповів про перепоховання праху Сірка із зони затоплення на теперішнє місце поховання. До речі, це відбувалося за його активної участі.

Присутніх зворушила сцена, коли ветеран Руху Микола Волков шанобливо вклонився Анатолію Носенкові і від щирого серця подякував за його працю, чесність, уміння організувати подібні заходи.

Висловив свої думки й побажання представник гетьмана Українського козацтва І. Біласа у Дніпропетровській області полковник В. Доброхотов. Житель Капулівки, підполковник запасу Г. Фролов виступив разом із сином Тарасом. Хлопчик продекламував «Легенду про Україну». Завершився захід гаслами «Слава Україні і українцям слава!».

Любов ЧОРНОКУРЕНКО

... Ще в юнацькі роки Олекса добре засвоїв, що дев'яносто дев'ять відсотків усієї просвітницької праці становить боротьба за поширення і повсюдне утвердження українського слова. Тому, як колишній випускник учительської семінарії, згодом екстерном складає іспит на здобуття права викладати українську мову, історію та географію в горожанській школі. А до цього часу він був помітно налаштованою на українство постаттю в осередках «Просвіти» та учительської громади, що і дало підставу освітнім органам затвердити його секретарем по Мукачівському та Росви́тському шкільних округах.

Боротьба за українську мову в умовах беззастережної підтримки чехословацькою владою білого емігрантства видавалася важкою.

Наслідуючи приклад старших, Олекса Лишак активно виступає на конференціях, у газетах, засвідчуючи свою підтримку третього переробленого видання «Граматики руського языка» (1936) І. Панькевича. Він зазнав переслідувань від інспектора-русифіла, який домігся заведення на нього дисциплінарного слідства за українську позицію у справі вибору мови навчання у школах краю.

Важливе місце в утвердженні української мови в Підкарпатті відіграв Перший просвітнянський з'їзд краю (1937), що прийняв українську граматику І. Панькевича. Водночас соціологічним опитуванням було встановлено, що дві третини всього учительства вже навчає або готується навчати школярів усного і письмового мовлення саме за тим підручником. Наш молодий учитель у ті дні активно працював у секретаріаті освітянського форуму.

Було що згадати панові Олексі про вчителювання у Пацканьові, в Кальницькій горожанській школі. Та найдужче запам'ятався йому буремний 1938/1939 навчальний рік, коли працював у шкільній інспектораті Свалєви. Перед лицем фашистської окупації краю, на початку березня 1939

року, патріотична молодь, поруч із середнім і старшим поколіннями, рішуче готувалася до боротьби проти ворога в умовах підпілля. У Свалєві такий осередок очолював тодішній окружний начальник Микола Рушак. І вже коли неподалік лунали вибухи, його активістам були випісані закордонні паспорти і вони зі своїм керівником подалися у Словаччину, а потім і в столицю Чехії — Прагу. Під загрозою, що нависла над Європою, антифашисти різних національностей об'єдналися і створили організацію СВО (Совіцька воєнська організація), яку очолював полковник за клич-

окупантів у широких кіл цивільного населення — великого резерву для розширення партизанських лав.

Олекса згадував багато курйозних випадків із партизанської «праці» своїх побратимів-українців: Ю. Долинич, І. Дребітка, Й. Човбана, чеха К. Бжіхачека, німця Ш. Гутмана та інших.

А наприкінці війни та в 1945—1947 роках працював по репатріації своїх земляків через Комітет карпатських українців. До 26 листопада 1944 року агітував їх повернутися у рідний край, де все буде, як до угорської окупації 1938—1939 років. А

рода, Чопа, Мукачєво та інших міст схилили Олексу до прагнення й самому назавжди повернутися у рідний край. Адже було куди прихилити голову в просторій батьківській оселі, щоб стати доброю підтримкою батькам після виснажливих у переживаннях воєнних років. Було куди прикласти і неабиякий розум та добре серце, які ще на партизанських стежках тяжіли тільки до галасливої дітвори.

...Як в умовах Чехословаччини, так і рідного Закарпаття, ніби й не бачив іншого світу, крім розрухи, голоду та інших бід, що залишила найстрашніша з воєн. Перед його очима стояли ніким не доглянуті діти, обдерті та замурані малолітні жебраки.

Потім Олекса Олексійович працював інспектором облвню. За його ініціативою споруджувалися дитячі будинки, школи-інтернати для сиріт.

У 1954 році він заочно закінчив Київський педінститут із відзнакою. Працював Олекса і в Ужгородській школі-інтернаті... Багато зробила ця людина на освітянській ниві і заслужено пошанована. А в листопаді 1989 року Олекса бере активну участь в установчих зборах Народного Руху області, відстоєє право на відновлення обласного Товариства української мови імені Т. Шевченка.

Олекса Лишак нагороджений дипломом почесного члена Всеукраїнської «Просвіти», якого йому вручив голова Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Т. Шевченка Павло Мовчан. Про таких людей, про патріотів за покликанням у нас на Закарпатті кажуть: «Наш Олекса». Важко пережили ми смерть нашого Олексі за три дні до початку 2000 року... Пам'ять про цю людину назавжди залишиться в наших серцях.

М. МОГОРИТА,
відповідальний секретар
Закарпатського об'єднання
Всеукраїнського товариства
«Просвіта» імені Т. Шевченка

«НАШ ОЛЕКСА»

кою «Балтійський». Нашому Олексі випала доля працювати в її північній групі — під Безземем, а потім і в південній — над Влтавою.

У роки війни протиборство на Сході стало центром світової бойні. Тому й підпілля, розгалужене майже по всій Чехії та Словаччині, 1941 року було реорганізоване в партизанські загони, які діяли до повного визволення. Спочатку Олекса був у загоні біля міста Млада Болеслава, а потім на півдні Чехії, в районі міст Чеське Будіювице та Чеські Крумлов. Вільне володіння чеською, словацькою, російською і частково німецькою мовами на всі роки війни прирєкло Олексу до обов'язків перекладача повідомлень «Совінформбюро», заяв ТАРС, інших офіційних матеріалів як зі Сходу, так і з німецького боку на чеську та словацьку мови. А його тексти антифашистських листівок кликали до рішучої боротьби проти ненависного ворога не тільки бійців «невидимого фронту», вони формували люту ненависть до

після нього — в Україну радянську, до свого рідного народу. Бо ні він, ні інші репатріанти-активісти нічого не знали ні про політику, ні про економіку, ні про систему тоталітарного Радянського Союзу, в якому тоді перебувала Україна. Пригадувалося чимало верховинців, яких із майном відправив у свої Східні Карпати. Серед них була і родина А. Немеша — майбутнього головного лікаря ужгородської міської лікарні.

Участь Олексі Лишака у боротьбі з німецьким фашизмом на теренах Чехословаччини не раз відзначалася подяками, подарунками, і нарешті в серпні 1999 року уряд Словацької Республіки нагородив відважного партизана медаллю Словацького національного повстання. Віднайшла свого сина-партизана, хоч і не на своїй землі, і незалежна Україна, нагородивши його Орденом Вітчизняної війни, медаллю «Партизан України», пам'ятним знаком «50 років визволення України» та ін.

Часті супроводи репатріантів до Ужго-

ЧИТАЙТЕ УКРАЇНСЬКЕ!

Шановна редакціє «Слова Просвіти»!
В № 9 за 1999 рік «СП» надрукована моя замітка «Передплачуємо українську пресу».

Я не знаю, чи хто почув наше прохання — передплатити українські демократичні видання для сільських шкіл і бібліотек, якщо є такі свідомі українці — просимо надрукувати їхні прізвища і, по можливості, адреси на сторінках «СП», думаю, що їх небагато.

Ми, Винниківський осередок Товариства «Просвіта», стараємось передплатити такі чудові газети як «Слово Просвіти», «Українське Слово», «Українська Газета», «Літературна Україна» для вчителів переважно із східних областей України. В 1998 році ми передплатили 53 примірники газет, у 1999 році — 50 чоловік одержали ці видання, на 2000 рік усього до 17 чоловік надходять ці газети. А маємо понад 150 адрес для людей, які хотіли б читати українські видання, але не мають матеріальної можливості їх передплатити, а ми не можемо задовольнити їхнього бажання.

Ось уривки з кількох листів:

«Щиро дякую за передплату «Української Газети», за те, що вболіваєте за східні регіони» (В. Мазкун, Полтавська область, с. Петрівка);

«Щиро вдячні за добру справу — передплату прогресивної преси для вчителів Східної України. Ваш благородний чин має велике значення» (М. Іванченко, письменник, Черкаська область, с. Гусакове).

Нам дякують за пакки газет і книжечку Береславського «Хто і як окупував Україну» п. Кучер з Рівненської області, с. Голубине; п. Я. Петренко з м. Токмак Запорізької області; п. М. Занько з Харківської області, с. Воскресенське; п. І. Горбенко, вчитель з Черкаської області; Алла Тарасенко з м. Виски Кіровоградської області і багато, багато інших. А п. І. Радченку з Ківшарівки Харківської області ми передплатили «Слово Просвіти» та «Українську Газету». Лист Л. та В. Бурія надсилаю повністю.

Через нашу газету «Слово Просвіти» ще раз звертаємося до просвітянських осередків — передплатити прогресивні видання для шкіл і сільських бібліотек, поділитися прочитаними книжками, які лежать на наших полицях. Передплату приймають усі поштові відділення на всі адреси. Не дрімаймо, бо проспимо Україну.

Теофанія КАЛИТОВСЬКА,
член Товариства «Просвіта», м. Львів

Вельмишановна пані Теофаніє!
Щиро вдячні за Ваше піклування — передплату «Української Газети» — видання вельми цікаве, яке хотілося б читати і в наступному році.

Приїздила моя сестра — бібліотекар з с. Потоки — одержала Ваш лист і квитанцію. Я передав їй попередні числа газети, ми, вчителі, прочитали вже, нехай читають колеги, працівники культури, спеціалісти с/г у віддаленому селі, де п'ять років не поступало жодної книжки, а активними читачами бібліотеки є вчителі, учні місцевої школи, інші спеціалісти. Вчителі нашої школи підготували документи до страйку, бо ж шість місяців не бачимо зарплати. Розумієте, що на книги, газети відкладати не доводиться. Книжковий магазин — закрили три роки тому — викупили комерсанти. За українською книгою треба їхати в Черкаси або Київ, а це не так близько. На базарі — лише російськомовна макулатура. Ви запитуєте, які книги необхідні для сільської бібліотеки, — у першу чергу, за шкільною програмою, яка помінялась значно (а що робити учителю і учню?): «Велесова книга» (про неї тут і не чули), «Жовтий князь» Василя Барки, В. Стус, В. Симоненко, Л. Костенко, О. Олесь, С. Маланюк, І. Багряний, Г. Косинка, Т. Осмачка, Д. Гуменна. Та й жодного новітнього словника з української мови, довідників з біології, хімії, методик викладання, історії України, історії української літератури XIX—XX століть (нове бачення) — про ці видання тут лише мріють. Нові імена в літературі — «біла пляма» в наших книгозбірнях.

Навіть книги нашого земляка В. Захарченка «Прибутні люди» немає. Чомусь згадалось, саме він писав, що від голоду 33-го наші батьки і діди рятувались у Вашім краї, а зараз Ви рятуєте нас знову від духовного голоду.

Якщо щось із книг можемо надіслати, то надійніше це зробити на нашу адресу, бо в село багато що не доходить.

Зичимо Вам усіляких благ.

3 повагою

Любов і Валерій БУРІЙ,
258602, Черкаська область,
м. Ватутіне-2,
просп. Ватутіна, 42, пом. 48

УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО

КУПУЙ УКРАЇНСЬКЕ!

ЧИТАЙ УКРАЇНСЬКЕ!

Передплатний індекс — 30699

«ПОДОРОЖНІЙ ЩОДЕННИК» Д. КРМАНА ОЧИМА КРАЄЗНАВЦЯ

Минулого року в Києві у видавництві «Просвіта» в перекладі О. Булах та Г. Булаха вперше вийшов друком «Подорожній щоденник» (Itinerarium, 1708—1709) видатного словацького релігійного діяча Даниїла Крмана. Переклад українською мовою здійснено зі словацької, хоча оригінал «Подорожнього щоденника» написано середньовічною латиною.

Вступна стаття до книги належить академіку І. Дзюбі. Передмову, примітки, іменний покажчик та покажчик місцевих назв склав Микола Неврлий. Книга супроводжується також резюме словацькою, французькою та англійською мовами.

Автор книги — відомий релігійний діяч XVIII століття, один з ідеологів релігійної реформації в Австрійській імперії. У 1708 році він очолював делегацію до шведського короля Карла XII, щоб знайти в нього підтримку для євангелічної церкви.

Ставка Карла XII в цей час була розміщена на території Речі Посполитої, в Могилеві, і шлях Д. Крмана до міста пролягав через Польщу, Східну Пруссію, Литву і Білорусь. Тут він приєднався до ставки короля і разом з нею розділив усі перипетії українського походу та втечі через Україну, турецькі володіння та Молдову.

Д. Крман був дуже спостережливою людиною, яку передусім цікавили політичні і дипломатичні події, свідком яких він був, а також природні та географічні обставини, етнографія та релігія народів, у середовищі яких занесла його доля. Свої записи він робив під безпосереднім враженням від побаченого і почутого. І це робить їх особливо цінним джерелом для допитливого дослідника нашої вітчизняної історії. Книга ця не є повним перекладом «Подорожнього щоденника», а тільки тих його частин, що стосуються України.

Велику увагу Д. Крман приділяє гетьману України І. Мазепі, главі держави «Козакії», якого він називає «козацьким генієм». Поруч з найчастіше вживаною назвою нашої країни «Козакія», автор послуговується інколи і назвою Україна. Український народ часто називає «козацькою нацією».

Для сучасного читача дуже цікавими є свідчення про таких державних діячів як шведський король Карл XII (саме так називає Д. Крман короля) та гетьман Іван Мазепа, а також їхніх соратників — шведських генералів і придворної знаті та української старшини — полковників, сотників, духовенства та цивільної адміністрації. Все це уважний читач знайде у пропонуваній книзі.

На цю книгу хочеться подивитися і очима краєзнавця. Адже Д. Крман на зламі 1708—1709 років разом зі ставками Карла XII та Івана Мазепи перетнув Україну з півночі на південний захід і залишив багато свідчень, що часом докорінно змінюють наш погляд на деякі історичні події та факти.

6 жовтня 1708 року шведи, подолавши густі ліси на висотах, чи, як пише Д. Крман, «...гори, дикість яких тяжко описати будь-яким пером», трьома шляхами (колонами) «...відійшли до Козакії».

Тут, недалеко від кордонів Гетьманщини, в селі Дроки, Карл XII пробув чотирнадцять днів. Уже тут, в умовах початкової стадії походу, Д. Крман завважив ряд істотних помилок, допущених Карлом XII у плані проведення кампанії, що призвели пізніше до трагедії під Полтавою. Тільки 8 листопада, коли вже лягла суворя сніжна рання зима, Карл XII зустрівся в селі Гірки, неподалік від міста Новгород-Сіверська, з гетьманом, чи, як пише Д. Крман, «ясновельможним князем козаків Іваном Мазепою», він влаштував на його честь у своїй резиденції обід.

Далі шляхи Карла XII в Україні пролягли на Батурин, Ромен (Ромни), Галяч, Зінків, Опішно, Будище, Полтаву, Нові Санжари, Білки, Кобеляки, Переволочну, Очаків, Бендери, Яси, Сучаву, Хуст, Мукачеве.

Так детально називаю основні віхи цього маршруту для того, щоб сучасний читач побачив, що за 300 років, які минули з часу тих подій, дуже помітно змінилися як основні шляхи сполучення, так і значення та роль ряду населених пунктів, колись гоміних і багатолюдних, а тепер маловідомих невеликих сіл чи селищ.

У Батурині, столиці Гетьманщини, автор «Подорожнього щоденника» записав: «Ми лиш побачили задимлені млини, розвалені будинки, людські трупи, що були наполовину спалені і закривавлені».

Переклад щоденника здійснювався з латинської на словацьку, а з неї на українську мову. Це призвело до помилок, а інколи і прямих перекошень назв і понять. Наприклад, село Голінка, нинішнього Бахмацького району, названо Голенки, Мізин — Мезин і тому подібне. Можливо, що ці назви колись саме так і звучали, але ж перекладали книжку на сучасну мову. А раз так, то вона повинна бути зрозумілою тому, хто читає її сьогодні, а при зміні назви треба було зробити відповідні примітки.

Взагалі мова перекладу досить недосконала. «Подорожній щоденник» писався на початку XVIII століття, і його сучасний переклад повинен мати якийсь відтінок архаїчності, бути збагаченим словами того часу. Але справа ця далеко не проста і вимагає великого такту і великих знань. На жаль, авторам перекладу не вдалося подолати всіх «загадок» першотвору.

А взагалі — невичерпним джерелом знань для краєзнавців є і «Подорожній щоденник» Д. Крмана, і козацькі літописи Величка, Грабянки, Самовидця та багато інших історичних документів.

Думається, що «Подорожній щоденник» Даниїла Крмана приверне увагу не тільки краєзнавців, а буде прочитаний усіма, хто цікавиться історією рідного краю. Наклад книги становить усього 3000 примірників, тож було б непогано, щоб наші музеї та музейні кімнати при школах та інших навчальних закладах, а також бібліотеки мали примірник цієї книги. Вона того варта.

Б. КИРИЧОК,
історик,
снт Дмитрівка Бахмацького р-ну
Чернігівської області

СЛОВО Просвіти

Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка не даремно називають матір'ю українських громадських організацій: з його середовища вийшла більшість національно-патріотичних об'єднань як минулого, так і сьогодення. Традиції «Просвіти» — вічні, стиль роботи — сучасний! Речник просвітян — газета «Слово Просвіти»!

Звертаємося до Вас, наших однодумців, наших радників, нашої єдиної підтримки: передплачуйте «Слово Просвіти»! Наша мета: Українська держава, українська мова, достойне життя громадян, людська гідність, здобутки духу — понад усе. Отож будьмо разом, будьмо співтворцями: читайте, популяризуйте, передплачуйте «Слово Просвіти»! Це Ваша газета, вона про Вас і для Вас!

Наш індекс 30617

Ціна на 1 рік — 7, 32 грн.

Ціна на 6 місяців — 3, 76 грн.

Всі українці, дорослі і діти, —

передплачуйте «Слово Просвіти»!

Слідами наших виступів

**МАЛЕНЬКА ГАННУСЯ
ПЕРЕМОГЛА, ТЕПЕР
СПРАВА ЗА ГРОМАДОЮ**

Як повідомляла наша газета (число 2 (68) ц. р.), до Мінського районного суду столиці з позовом про порушення його громадянських прав звернувся пан Олександр Крижанівський, якому загс Мінського району відмовив у праві зареєструвати новонароджену донечку Ганнусю українкою. Служба загсу посилалася на образливий для кожного свідомого українця Закон про вилучення у нових «двомовних» паспортах запису про національну належність, а родина Крижанівських керувалася правом батьків засвідчувати національну належність дитини, адже у метриках батьків ще згадується такий собі «архаїзм» як «українець», «українка». Маленькій Ганні поталанило: метричні свідоцтва її батьків Олександра Крижанівського та Юлії Крижанівської дали підставу судді пану Миколі Тищуку в офіційному рішенні зобов'язати службу районного загсу зробити відповідний запис — «українка», проти чого так гаряче і, головне, з «державною насагою» повстав чиновник незалежної України. 14 квітня 2000 року маленькій Ганнусі надано право увійти українкою у третє тисячоліття, але тішитися власним юридичним статусом вона зможе лише до 2016 року, тобто до свого повноліття, коли доведеться одержувати україно-російський паспорт без ознак національності. Ніхто не спитав майбутню громадянку Ганну Крижанівську, чи захочеться їй поповнити громаду проживальців України, у якій зросійщена Верховна Рада відібрала право називатися святим словом «українці», а слово «нація» підмінено поняттям «населення».

Батько дитини наполягає на офіційному вибаченні перед ним з боку Мінського бюро загсу, інакше він змушений буде звернутися до суду з вимогою компенсації за заподіяну моральну шкоду. Чи зможе пан Крижанівський разом з дружиною довести, що відмова у статусі «українка» — образа, сказати важко, — з огляду на засилля чиновників-«сердючок»... Хіба що тисячі українців стануть на захист подружжя, а разом з тим і всієї нації шляхом збору підписів проти паспортів з московським клеймом. А може, чекатимуть, доки підросте маленька Ганнуся і дасть раду сама собі, а разом з тим — і всій українській громаді, яка вже не один рік гаряче сподівається, що «хтось прийде і щось зробить»?

**Олесь ГРИБ,
співголова КРОГУ**

В ЗАКОНІ БОЖОМУ ЗНАЙТИ...

Український народ споконвіків був і є високоморальним. Проте обставини, в яких йому доводилось і доводиться жити, надзвичайно складні. Упродовж століть українську мову, пісню, театр, книжку таврували, забороняли, нехтували ними, не визнавали самостійними. Таких же тортур зазнала і українська церква. Розп'ята всіма «володарями» України.

Ось чому сьогодні просвітяни, змінивши стосовно нинішніх вимог лише форми і методи своєї діяльності, продовжують відроджувати традиції, історію, звичаї великого, волелюбного, мудрого українського народу. Це визнавали навіть російські сатрапи. Сам Петро I перед сенатом стверджував: «Малоросійський народ и зело умен, и зело лукав: он яко пчела любодельная, дает российскому государству и лучший мед умственный, и лучший воск для свечи российской просвещения, но у него есть и жало. Он будет волом подъяремным и светочью российской государству, но коль скоро посягнут на его свободу и язык, то из него вырастут драконовы зубы!..» Зауважте — «лучший мед умственный и лучший воск для свечи»!

За словами Івана Огієнка, культурний вплив України відбився у Москві «на будівлі, на малюванні, на одежі, на співах, на музиці, на звичаях, на праві, на літературі і навіть на самій московській мові».

Так, московити привласнили собі українські шедеври Києво-Печерську, Почаївську лавру, «Києво-Печерський патерик», п'єси Ф. Прокоповича, світову славу Гоголя, Чехова, Вернадського, композиторів Бортнянського, Березовського, Веделя, архітектора Зарудного і багатьох інших українців.

Після приєднання Київської митрополії до Московського патріарху «всім просвітнім справам українського духовенства пришов край». І сьогодні, на жаль, хоч наша «Просвіта» адресувала Урядові, Верховній Раді звернення, але українські лаври продовжують належати Московській патріархії, а УПЦ МП, протестантські, католицькі споруди ростуть, як гриби, в Україні. Ось чому і змушені нагадувати собі — «хто ми, чийх батьків діти», про власну гідність і гордість за свою Вітчизну.

Статут Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Т. Шевченка — правонаступника «Громади» (1860 р. — початок ХХ ст.), «Просвіти» (1868 — 1939),

Товариства української мови імені Т. Шевченка (1989 — 1991) — серед низки завдань якраз і має на меті піднесення духовності українського народу, утвердження в суспільстві релігійної та громадянської злагоди.

У виконанні своїх статутних завдань просвітяни Тернополя неодмінно передбачають участь священнослужителів, які благословляють кожний захід.

Разом з церквами міста проводимо цікаві та змістовні літературно-мистецькі вечори: «Різдво Христове», «Великодня родина», «Весілля в Україні», свята Андрія, Маланки, Миколая, Михайла, «Українські вечорниці», «Великий піст», «Радість Зелених свят» та інші.

Зворушують просвітян своєю яскравістю, неповторністю, високою майстерністю виставки з наступними назвами: «Чудодійна нитка старовини» — вишиття власної родини; «Стоїть Великдень на сторожі душі» — писанки, крашанки мого родоводу; «Паска ладна нівроку» — печена самостійно; з мамою, з бабусею; «Калита» — прісна і весела та багато інших.

Вечори запитань і відповідей: «Любов, як смерть, — велика сила, від неї вищий тільки Бог», «Право на життя і смерть», «Сповідь — спасіння душі», «Не хлібом єдиним живе людина», «Моє містечко — Божий рай», «Не шукай скалки в оці брата свого» та інші проходять жваво, збагачують присутнім знаннями.

Плідно співпрацюємо з місськими дитячими церковними хорами, Марійськими дружинами, молодіжною організацією «Українська молодь — Христові». З ними щорічно ходимо до Зарваниці або Гошева. Беремо участь у церковних чужаннях. Несемо до людей у первинних осередках, парафіях Слово Боже в піснях, віршах, вертепних дійствах, театралізованих сценках. Зразковий дитячий театр «Дивосвіт» ЗОШ № 22 має в репертуарі «Мати-наймичку» Тараса Шевченка, «Фараони» та концертну програму «Україно, ти моє життя й любов».

Науково-практичні конференції, присвячені просвітителю Андрею Шептицькому, Йосифу Сліпому за участю їхніх рідних дають змогу ознайомитися зі шляхетністю і величчю духа самозречених душпастирів, вселяють упевненість у собі, любов, віру і надію — триєдність найвеличнішої форми співіснування на Землі, спонукають до творчих і плідних роздумів, учинків.

Незабутньою була конференція на тему «Історія Греко-католицької церкви на Тернопільщині», яку ми провели разом з інтелігенцією, облархівом, за участю реабілітованих отців Миколи Шаварина, Михайла Шевчишина, ілюстрована архівними матеріалами, світлинами, котрі зберегли тернопільські родини.

Лише фрагментарно можна зупинитися на співпраці з пластунами, екскурсійним бюро, спортивними школами, дитячим центром народної творчості, екологічними організаціями, партіями, бібліотеками, засобами масової інформації.

Так, разом з обласною Асоціацією жінок проведено благодійну зустріч з інвалідами, які знайшли своє місце в житті.

Первинні осередки бібліотек міста проводять книжкові виставки «Стежками заповіді Божих», тематичні зустрічі з письменниками, поетами, художниками, композиторами «Бог — усім нам суддя».

Просвітяни Марта Чопик, Василь Дерій видали книжечки для дітей, Надія Опалко — «Митрополит Андрей: меценат, просвітитель», Дарія Чубата — «Триєдність».

В газеті «Тернопіль вечірній» щомісячно друкуємо рубрику «Медична абетка» (ведуча Д. Чубата), в якій висвітлюємо питання духовності, публікуємо інтерв'ю зі священниками. Рубрики «Берегиня», «Калина», «Юність», «Право і закон» та інші в міських та обласних газетах друкують дописи просвітян. Сприємо розповсюдження часопису «Божий сіяч».

Музей етнографії ВПУ-11, «Козацької слави» ЗОШ № 14 та Б. Лепкого ЗОШ № 17 разом з «Пластом» проводять пізнавально-просвітницькі зустрічі, які збагачують знаннями з історії України, писемності, побуту.

По радіо і телебаченню виступаємо на релігійні свята, з нагоди Днів Тараса Шевченка, Лесі Українки, Івана Франка. Щорічно проводимо «Поминальні години» біля пам'ятника Тарасові Шевченку.

До 2000-річчя Різдва Христового плануємо впорядкувати цвинтарі, організувати пересувну виставку церковно-богословської та історичної літератури, курси «Вертепів», фестивалі згідно зі спільними з місцевою владою заходами.

**Дарія ЧУБАТА,
голова Тернопільського міського
об'єднання Всеукраїнського
товариства «Просвіта»
імені Т. Шевченка**

ПОШТА «СЛОВА ПРОСВІТИ»

Ми отримали багато відгуків на розгорнуту публікацію матеріалів наради з мовних питань, яку організувала й провела в м. Сумах обласна держадміністрація за активного сприяння Сумської обласної «Просвіти».

Просвітяни та керівники області дякують за підтримку й популяризацію їхніх кроків на впровадження в життя мовного законодавства України.

Навколо мовного питання зараз недаремно точаться запеклі суперечки; недаремно це питання є каменем спотикання і у великій політиці на пострадянських просторах, де Росія і далі прагне тримати все і всіх під своїм контролем. Якщо ми піддамося натискові відвертих шовіністів та люмпенізованої частини суспільства, то відкотимося назад не лише в гуманітарній політиці, — відкотимося назад у побудові Української держави і в становленні національно свідомого, а відтак дідздатного і життєздатного суспільства.

Дехто сумнівається: мовляв, чи на часі такого значення надавати мові і взагалі духовності? Може, спершу подбати про хліб? Безперечно, хліб на столі кожної людини має дуже велике значення: з нього черпають сили і впевненість у завтрашньому дні.

З чого може почерпнути впевненість у завтрашньому дні молода Українська держава? Зі згуртованості своїх громадян, з їхнього патріотизму. Дружній громаді все під силу, але якщо один дивитиметься в Крим, другий — у Рим, а третє — з ковбасною ностальгією — за

хутір Михайлівський, віз наших проблем надовго застрягне на місці. Важко в де-націоналізованих масах, які, до того ж, розчаровані діями влади, пробудити творчий порив. Розбудити в людях громадянську свідомість, зачепити глибоко заховану в кожному українському серці струну — ти ж українець, твій вишневий рід унікальний під сонцем, як і будь-який інший, стрепенися, озирнися, шануйся! — можна тільки таким самим тонким інструментом, як і серце: рідним словом.

Це непростий і довгий шлях. На пробудження рідного слова дружно працюють активісти Сумської «Просвіти». Завдяки їхнім зусиллям облдержадміністрація області ставить мовне питання в число пріоритетів, розуміючи, що бездуховна і безрідна людина не підніме ні економіку, ні сільське господарство, не посадить дерева і не пожаліє рідкісної квітки у степу.

Сумчани уже багато зробили. На обласній нараді з мовних питань було підбито підсумки і накреслено нові завдання. Голова облдержадміністрації Володимир Щербань видав доручення «Про додаткові заходи щодо функціонування української мови як державної в області», в якому накреслені плани регламентуються відповідно до життєвої конкретики області.

Ще одна приємна новина надійшла з Сум: у місті демонтовано пам'ятника кривавому вождю. Земля наша очищається, земля ореться під нові багаті засіви. Так тримати, славна Сумщино!

ФОНД ПАМ'ЯТІ ОЛЕКСИ ТИХОГО ОГОЛОШУЄ ТВОРЧИЙ КОНКУРС

У місті Дружківці на Донеччині, де жив і працював, до арешту й суду над ним, відомий правозахисник, патріот України Олекса Тихий, три роки тому з ініціативи директора видавництва «Прима-Прес» Сергія Базанова було засновано Благодійний фонд пам'яті Олекси Тихого. У числі фундаторів Фонду — страхова компанія «Аско-Донбас Північний» (генеральний директор Євген Матушевський), Дружківський осередок Товариства «Просвіта», кілька приватних осіб.

Фонд багато зробив для пропаганди діяльності української Гельсінської Групи, яка була центром правозахисного руху. За кошти Фонду видано кілька книжок, організовано низку тематичних публікацій тощо.

Торік Фонд провів конкурс на **кращу публікацію про український правозахисний рух** та його учасників. Переможцем визнано редакцію газети «Донеччина» (м. Донецьк), ще шістьох учасників конкурсу відзначено заохочувальними преміями.

Засновники Фонду поставили за мету спорудити в Дружківці пам'ятник Олексі Тихому, видати зібрання його творів. Творчий конкурс вирішено продовжити. На конкурс приймаються матеріали, надруковані в пресі у 2000 році. Підсумки буде підбито в січні 2001 року. Нагородження переможців відбудеться 27 січня, в день народження Олекси Тихого. Термін подання матеріалів на конкурс — до 30 грудня 2000 року.

Переможців чекають нагороди:

- одна перша премія — 2000 (дві тисячі) гривень;
- дві другі премії — по 1000 (одна тисяча) гривень;
- дві треті премії — по 500 (п'ятсот) гривень.

Журі конкурсу очолює голова ради Фонду пам'яті Олекси Тихого Сергій Базанов.

Організатори просять надсилати газетно-журнальні публікації в оригіналі та, бажано, електронну копію для розміщення на сторінках сайту в Інтернеті на адресу: 343260, м. Дружківка, вул. Леніна, 26, Благодійний фонд пам'яті Олекси Тихого, тел.: (06267) 4-56-68, факс: (06267) 4-24-97, e-mail: found@primapress.donetsk.ua.

У центрі столиці України, на початку бульвару Тараса Шевченка та його перехрестя з магістральними вулицями — Хрещатиком і Великою Васильківською (донедавна — Червоноармійською), звищується монумент. Посередині його подіуму — високий циліндричний п'єдестал, на якому динамічна скульптурна постать. Це пам'ятник «вождю мирового пролетариата» Ульянову-Леніну. Чимало киян і приїжджих дивуються, чому цей монумент — символ радянського тоталітаризму — й досі посідає почесне місце в столиці тепер уже незалежної держави України. І вони ніби мають підстави для цього. Однак перед тим, як пояснити цей парадокс, хоч побіжно торкнемося дещо іншого, але пов'язаного з цією «пам'яткою».

Саме місце її та довколишнього оточення не є відповідним для цього. Адже стоїть монумент Леніну на бульварі Тараса Шевченка, а отже, на чужому місці. До того ж, колись тут було лютеранське кладовище, а згодом — міська клоака. Та й сприймається ця скульптурна постать дещо «аполітично». Гранітний «Ильич» з пристрасно звертається до Бессарабського ринку, водночас ніби підглядаючи в сусідній магазин. А чи звертає хтось увагу на те, що на тильній стороні цоколя пам'ятника викарбувано «скромненько» рік його спорудження — 1946-й? Це ж рік повоєнного голоду в Україні. І чи не глумом над народом було тоді ставити пам'ятники «вождям»? Та ще й такі монументальні. Це ж неприхований цинізм тогочасної тоталітарної влади. Проте його перевищує відвертий виклик українському народові. На п'єдесталі монумента викарбувані слова самого Леніна. От вони мовою оригіналу: «При едином действии пролетариев великорусских и украинских свободная Украина возможна, без такого единства о ней не может быть и речи». То є справжній глум з українців.

Отож ми — єдина нація у світі, неспроможна створити своєї держави? І наша доля завжди залежатиме від Росії?..

А втім, Ленін і не вважав українців особним народом-нацією. І до того, що це було так, ми ще повернемося, відповіді на попереднє запитання, чому цей монумент «звеличується» тут і дотепер.

1992 року Київською міською радою було створено спеціальну комісію для визначення подальшої долі пам'ятників та меморіальних знаків режиму тоталітаризму. Комісія складалася з науковців відповідних профілів і громадських діячів. До її складу як голова науково-консультативної ради з проблем культури та історичного середовища при міськраді входив і я. Покладене на Комісію завдання було складним і відповідальним. До того ж, наше рішення мало стати ніби еталоном для таких проблем у всій Україні. А наше завдання ускладнювалося тим, що, на відміну від «епохи» пихатої російської імперії, коли пам'ятники були нечисленними, за радянської влади їх тиражували у великій кількості. Особливо таким діячам, як Ленін, Сталін, а дещо раніше — Маркс.

Зрозуміло, що емоційні оцінки, навіть справедливі, не могли бути визначальними. Ця проблема потребувала граничної об'єктивності, наукових критеріїв. Адже серед цих пам'яток є і такі, що становлять мистецьку цінність. Або — особливо характерні для тієї «епохи», а отже, «увічнюють» ті ідеологічні та смакові уподобання. Отже, вони підлягають збереженню, хоч і з певними обумовленнями. То «живі» свідки радянського режиму.

Отакі визнані для збереження пам'ятники ставали вже своєрідними пам'ятками тієї «епохи». І вони мали експонуватись у спеціально створених для цього алеях — «галереях» просто неба в парках, постійнодіючих виставках тощо. В Києві для цього було обрано колишню виставку народного господарства. Ця територія відповідала також «ідейно». Там показували за радянського режиму облудну потьомкінщину, так звані «досягнення народного господарства».

Там, історично виправдано, мали б перебувати і творці тієї «епохи» та її «благотворності». Отам їх і оглядатимуть екскурсанти, туристи і будь-хто, за бажанням. Таке поширене в багатьох країнах світу, які були колись колоніями.

Та особливої уваги Комісія мала надати двом монументам: пам'ятникові Леніну на Бессарабському майдані, про який уже йшлося, та монументові на колишньому майдані Жовтневої революції (нині — Незалежності). Щодо останнього, то він не становив ні мистецької, ні історичної цінності. І був навіть бездумно аполітичним для того режиму. Він являв собою великомасштабну «композицію», посередині якої звищувався «вождь народів Ленін». А в нього під ногами тулилися, як пігмеї, герої Жовтневої революції — «народ»... Отож не випадково той багатоперсональний монумент люди вважали пам'ятником Леніну. І його доля відома, він був «свергнут». А от справжній пам'ятник «отцу революции» на Бессарабці Комісія рекомендувала, принаймні на певний час, залишити на місці. Але з обумовленням його «атрибуцій» — напису на пам'ятнику як глуму з українського народу і канібальської дати його спорудження під час голоду в Україні. Головне ж, поставити поряд із пам'ятником Леніну ве-

євреїв, фінів, естляндців (естонців), усім їм він докоряє за «сепаратизм». А українців і тут немає. Мабуть, вважає, що в них національної проблеми не було. Отож, психологія типового для царської Росії мішанина-великороса. Ну, нехай то були «зблудження молодости». А от уривок з виступу Леніна, вкарбованого у п'єдестал пам'ятника йому, — то вже слова «зрелого мужа». Та й це лише верхівка айсберга, бо навіть уже коли було створено (!) так званий Радянський Союз, Ленін лишається собою. У статті від 31 грудня 1922 року «К вопросу о национальностях или об «автономизации» (останнє слово в лапках!), він усі народи «Союзу», як і за царату, називає «инородцами», на відміну від «великороссов». Хоча вони живуть споконвіку на своїй землі, загарбаній російською імперією.

До національної проблеми в «тюрме народів России» Ленін звертається лише у грудні 1913 року, коли вона вже стала першорядною. Отак з'являються його розвідка «Критические заметки по национальному вопросу», статті «Еще о национализме» (1914), «К вопросу о национальной политике» (1914), «О правде наций на самоопределение» (1914), «О национальной гордости великороссов» (1914). Отож 1914 рік був не випадково

справді російські радянські «Центральный Исполнительный Комитет» та «Совет Народных Комиссаров». Їх керівниками стають надіслані з Росії: Раковський, Межлаук, Йоффе, Квірінг, П'ятаков, Бубнов, Лацис, Косіор, Сталін, Фрунзе, Молотов, Бош. Суворо почав свою батьківщину — Україну — Бронштейн-Троцький. На їх адресу, безпосередньо, Ленін надсилає листи, депеші своїх суворих і просто жорстоких наказів щодо України. Всі вони однаково спрямування: цілковите підкорення окупованої України і спустошливе пограбування її. В цих телеграфних наказах гранично коротко і настійливо-ультимативно йдеться про «выкачку» хліба, сала, солі, цукру, м'яса... А ще — вугілля, пального, вагонів, паротягів, зброї, військового спорядження тощо.

Про все це погрозило, «прямым текстом». Ними, такими «громовицями» Леніна, книжка «В. И. Ленин об Украине» вивонена вкрай. А за невиконання чи спробу опору — «расстрел на месте». Так, це накази «Ильича!» І тут же вимога до своїх комісарів в Україні, накази «докладывать об исполнении».

От лише кілька таких наказів, тільки за січень 1918 року.

«В Морской революционный комитет. 15.01.1918» — «...дать немедленно в рас-

ПАМ'ЯТКИ «ЕПОХИ» ТОТАЛІТАРИЗМУ

ряним на статті Леніна щодо національної проблеми, бо вона набула невідкладності. Проте Ленін був українцями несподіваним. І навіть сам суперечив собі. Все залежало від обставин і адресата, до якого він звертався.

Так, у зверненні до редакції журналу «Дзвін» Ленін, засуджуючи Юркевича за «націоналізм», пише: «...Проповедь отделения украинских рабочих в особую с.-д. организацию возмущает глубоко...» А в листі до своєї довіреної колеги — подруги Інесси Арманд він відверто провокаційно проголошує їй: «Посылаю проект украинского обращения (проект Ленина. — О. С.) и очень прошу тебя тактично привести его (не от моего имени, конечно...), а лучше... через пару-другую украинцев... переписать мой проект... Пусть Лола переведет его по-украински... если бы мой проект пересказал украинским голосом... Я уже насыду... 1.IV.1914». Це заходи «Ильича» проти українських національних організацій. А 27.04.1917 року, коли незалежність України стає реальною, Ленін у своїй статті «Украина» дає поради, як загравати з нею і обіцянками дезорганізувати українців. Він пише: «Именно безоговорочное признание этого права (шодо відокремлення. — О. С.)... дает возможность агитировать за... добровольное соединение в одно государство двух народов». І тут же завершує протилежним: «Мы не сторонники мелких государств». Отак підступна політика обіцянок та оман. Та й вона була заміняла диктатом військової Росії на безбройну Україну після «ультимативного требования к Украинской Раде» Росії від 16 грудня 1917 року. А 19 грудня Леніним уже було призначено «чрезвычайного комиссара Украины» Серго Орджоникидзе. При тім, не в Україні, як представника від Росії, а як її «наместника»... Тоді ж, одразу, в Харкові створюється Штаб збройних сил Росії. І водночас так звані «украинские», а на-

поряжение тов. Тер-Арутюняна 2000 матросов для военных действий против буржуазной Рады. Ленин». Це проти Центральної Ради — Уряду Української Народної Республіки, очоленої М. Грушевським.

За цим наказом одразу ж: «Телеграмма Антонову. 21.01.1918. «... ради Бога, помирись с ними и признайте за ними высочайший суверенитет. Ленин». Це в Харків, до Центрального Виконавчого Комітету України — прорадянського, але який унікав кривавого розбою російських комісарів в Україні.

Далі, наступного дня: «Харьков, для комиссара Орджоникидзе. «...Продолжайте, ради Бога, изо всех сил добывать продовольство... сбор и сыпку хлеба... примите меры для тройной охраны пути... Ленин».

Отакomu грабунку було піддано Україну і в наступні роки. Отак: «Спешно. ЮЖОКРУГ предВЧК Дзержинскому. «...усиление борьбы с мошеничеством на Украине, которое грозит разрушить... хорошие результаты заготовки хлеба... Ленин». Це 27.05.1921 року. Після цих «хороших результатов» на хлібодарному Півдні України був страхотливий голодомор, якого зазнала і моя родина. Більше половини її тоді вимерло. Люди їли людей. І це в Таврії...

Отак: «Наркомпроду Украины Владимирова. Харьков. 6.08.1921. «...для успешного сбора налогов необходимых воинские части ... и чтобы эти воинские части получали усиленное довольствие за счет местных крестьян. Ленин».

«М. Фрунзе. 18 мая 1921. «Урожай на Юге превосходный. Теперь главный вопрос всей Советской власти... собрать с Украины 200—300 миллионов пудов... И главное — соль. Все забрать. Обставит тройным кордоном войска все места добычи... Поставьте по-военному. Председатель Совета Труда и Оборона В. Ульянов (Ленин)».

А от «программный» наказ. «Харьков.

Укрсовтударм Сталину, копія — Ревкому. «Очень рад, что взяли 158 млн. пудов... что выделили три полка и четыре эскадрона Укрсовтударму... Совет: 1) Охраняй готовый уголь... 2) Охраняй соль и, занимая по одной волости вокруг Донбасса, полками и эскадронами, осуществляют разверстку полностью... 3) Осуществлять работу Укрсовтударма ежедневно подвезенного хлеба, угля. Ленин. 18.11.1920». І така «программа» не одна.

«Членам Совета Труда и Оборона. Июнь 1920 (після поразки в Польщі та походу на Кавказ. — О. С.). 1) Войскам Кавказского фронта идти пешком через всю Украину... (в каждую волость из 1900 в Украине) заходить дважды для выполнения, а затем проверки выполнения следующих задач: — сбор продовольствия... — крестьяне лично отвечают за выполнение продовольственных и других заданий власти... за невыполнение — расстрел... — полный сбор оружия... за несданное оружие — расстрел или работы в коях (шахтах). 3) В «упорных» волостях и селах воинские части либо организуют «третье посещение», либо остаются на постой подольше, для наказания и исправления. Председатель Совета Оборона В. Ульянов (Ленин)». Та хіба це все? І такі накази та репресії в Україні тоді, коли вона ще мала свій національний уряд. Задовго до створення «Союзу»...

Отак езуїтські теорії втілювалися у таку ж практику грабування України. Та волелюбна їй козацька вдача відповіла опором. Україна вибухнула повстаннями, створювалися навіть повстанські республіки. Отакі, як Гуляйпільська геніального народного полководця Нестора Махна. І Ленін був змушений загравати з ним, даючи водночас потаємні накази своїм емісарам — Каменеву, Раковському, Йоффе. Зокрема 7—8—25 травня 1919 року. От один із них: «С войсками Махно **временно** надо быть дипломатичными. Ленин». Та коли махновці, взявши перекопські твердині, проклали червоним шлях до Криму, їх оточили і піддали нищенню... І при тім Ленін спокушав українців «Всемирной Федеративной Республикой» («Письмо к рабочим и крестьянам Украины» від 28.12.1919 року).

Те, що тут наведено, є лише часточкою численних документів підступності і тиранії донедавна панівного радянського тоталітаризму. Він уславлював себе на віки, всіявши Україну тисячами пам'ятників вождям і вождикам. Ми зобов'язані дати всім їм історично об'єктивну оцінку. На початку своєї «епохи» вони самі виявили таку саму оцінку російському царату. Так, у Петрограді на пам'ятнику імператорові Олександрові III (скульптор Пауло Трубецькой) викарбували слова осуду поета Дем'яна Бедного:

*Мой сын и мой отец при жизни казнены.
А я пожал удел бессмертного
бесславья.
Торчу здесь пугалом чугуном для
страны,
навеки сбросившей самодержавье.*

І ми не повинні просто і всуціль нищити пам'ятки тоталітаризму. Треба примусити їх «заговорити» їхньою мовою. Тобто неспростовною мовою їх же документів. Уривки з «прямомовніших» треба опублікувати, вкарбувати їх на стелах поряд з пам'ятниками. Перетворивши тим самим їх у пам'ятки тієї «епохи». І хай отаким чином вони самі себе звинувачуватимуть і судитимуть. Пріоритетне «право» на це передовсім, звичайно ж, має самозваний «вождь мирового пролетариата» Ленін. І починати цю справедливую і повчальну справу треба у столиці відродженої незалежної України — у Києві.

Олесь СИЛИН,
заслужений архітектор, заслужений діяч культури України, головний експерт Всеукраїнського Фонду імені Олесь Гончара, Почесний член Українського товариства охорони пам'яток історії та культури

РЕСТАВРОВАНІЙ ПАМ'ЯТНИК «ПРОМЕТЕЙ» У ДНІПРОДЗЕРЖИНСЬКУ МОЖЕ ЗАЛИШИТИСЬ ІЗ СТАРОЮ СИМВОЛІКОЮ. ХТО БЕРЕ ЗА ЦЕ НА СЕБЕ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ?

Вельмишановна редакціє!

Національно свідома частина громадськості міста Дніпродзержинська стурбована тим, що обласна і міська влада підготовку до святкування 250-річчя міста веде у замкненому колі, не залучаючи до цієї справи політичні партії національно-демократичного спрямування й громадські товариства.

На зовнішнє оформлення міста, в центральній його частині, виділяється багато коштів, проте внутрішній його зміст залишається незмінним!

Дніпродзержинськ — колоніальне місто! Його назва, площі, вулиці і провулки зберігають назви і символи Російської імперії та комуністичної сатанинської ідеології. Підтвердження цьому — зберігання пам'ятників вождям так званої соціалістичної революції, культурно-побутового та музейного фондів.

В адміністративних, промислових, навчальних закладах і установах панує російська мова. Вся міська преса і радіо працюють на русифікацію населення. Всі газети в місті російськомовні!

*Благаю: втручайтесь у справи нашого міста.
З пошаною і надією.*

О. ЧЕРЕДНИЧЕНКО

У 1920 році більшовицькі емісари Росії встановили в нашому місті пам'ятник представникам народів України, які воювали на боці російських більшовиків, допомагаючи їм колонізувати і далі Україну, і загинули під час громадянської війни. Про це свідчить навіть мова, якою накреслені імена жертв. Назва цьому пам'ятнику — «Прометей».

За стародавньою грецькою міфологією, Прометей — син богів, котрий свідомо, під загрозою бути жорстоко покараним, переступив їхню заборону і віддав вогонь людям. За що був негайно покараний богами — прикутий ланцюгами до скелі в горах Кавказу. Посланий богами кат-орел щодня йому, за висловом Т. Шевченка, «довбе ребра й серце розбиває». Та жорстокому катуванню врешті-решт настав кінець. Прометей був визволений, а кат-орел повергнутий вдячними людьми в образі Геракла. Подвиг Прометея тисячоліттями шанувався в пам'яті народній або з їхньої самопожертви борця-мученика заради людського добра.

Виникає логічне запитання: що символізує «Прометей» як пам'ятник загиблим більшовикам в Україні? Отже, треба розібратися «хто є хто», де тут «боги», а де їхня «жертва»? Який вогонь несли українському народові ті, чий імена сіріють на постаменті пам'ятника? Як на мою думку, то більшовики несли в Україну спопеляючий вогонь. За роки їх панування в Україні ними або з їхньої вини загинуло щонайменше 30 мільйонів населення — під час громадянської війни, червоного терору, репресій, розкуркулення, голодоморів, депортацій, локальних війн тощо. Чим далі заглиблюється в суть символів пам'ятника, тим безглуздіше він виглядає.

Пізніше, після Другої світової війни, більшовики додали на постаменті ще ряд жертвних імен, які «визволяли» місто, тобто Україну, від фашистських окупантів для другого окупанта, ім'я якого — СРСР.

Про тих, хто проливав українську кров, чи й іншу, за інтереси російської імперії, наш національний великий пророк Тарас Шевченко так сказав:

*Не за Україну,
А за її ката довелось пролить
Кров добру, не чорну. Довелось*

*запит
З московської чаші московську
отруту!*

Тепер, коли пам'ятник реставрується, необхідно переглянути його

символи з позицій сучасної незалежної України. Необхідно звільнитися від отой «московської отрути». Для цього пропонуються такі заходи:

1. Поверженому орлу під ногами скульптури Прометея додати ще одну голову, щоби кат-орел мав вигляд двоголового — символ імперської політики Росії всіх часів.

2. Звільнити постамент від російськомовних написів з усіх чотирьох боків.

3. На трьох боках постаменту встановити рельєфні зображення історичних визвольних подій в Україні в такій послідовності:

Східний — козацька визвольна доба гетьманування Б. Хмельницького, І. Виговського та І. Мазепи.

Південний — визвольна боротьба українського народу в добу великої смуги — громадянської війни 1918—1921 років.

Західний — визвольна боротьба Української Повстанської Армії у Другій світовій війні й повоєнний час 1938—1952 років.

Північний — титульний (хоча логічніше розвернути його на 180 градусів). Накреслити: «Прометей. Пам'ятник борця за незалежну Україну».

У запропонованій композиції реставрованого пам'ятника скульптура Прометея символізуватиме борця за незалежну Україну, який розірвав ланцюги кайданів неволі на руках і ногах колонізованого народу, поверг під ноги імперського двоголового орла і підняв високо над собою світло смолоскипа — символ вільної, незалежної самостійної України.

Якщо реставратори не внесуть таких змін у символіку пам'ятника «Прометей», то він залишиться як нагадування про те, що «Не за Україну, а за її ката довелось пролити кров добру...» А мешканці міста ніколи не погодяться з тим, щоби на них засобами горепам'ятників продовжувала впливати імперська думка і воля, що український народ не вартий мати самостійну державу. Залишити пам'ятник «Прометей» без такої корекції в його символіці означає принизити народ України в його одвічній боротьбі за своє визволення. Хто візьме відповідальність за це припущення?

Олександр ЧЕРЕДНИЧЕНКО,
член ради міського товариства «Просвіта»,
м. Дніпродзержинськ

СУПЕРЕЧНОСТІ КИЄВА

Недавно мені довелося побувати у прекрасній нашій столиці Києві. Два дні — не той час, коли можна досягнути все, чим багате це місто. Однак навіть та пішохідна екскурсія (люблю це робити сама), яку я здійснила, навела мене на деякі роздуми.

Чарівний, оновлений, а у вечірню пору освітлений тисячами вогнів, Київ цілком може рівнятися з іншими європейськими містами. Зрештою, я безмежно закохана в це місто.

І що ж усе-таки наштовхнуло мене на роздуми?

Іду на бульвар Тараса Шевченка. Чи думав геній українського народу, що бульвар його імені починатиметься пам'ятником катові України Леніну? Невже за 10 років державності не можна було перенести цю історичну «пам'ятку» в інше місце, не кажучи вже, щоб під вікна «товарищу» Симоненку?!

Поспішаю до Золотих Воріт, захоплююся їх реставрацією, милуюся пам'ятником Ярославу Мудрому, але знову — але... У сутінках пам'ятника вже не видно, жодної підсвітки, а сквер зовсім темний.

Затишною вулицею спускаюся до знаменитої, неперевершеної Софії, проте серце стискається від того, що поза її стінами лежить «замурований», нехай у гарний, але холодний камінь той, хто багато страждав за віру, — Патріарх Української православної Церкви Київського патріархату Володимир (у миру Василь Романюк).

Вечір. З вогнями Софії переморгуються вогні Михайлівського собору, гордості сучасного мера Києва пана Омеляченка. Неповторна краса! З насолодою переходжу площу Богдана Хмельницького («Ой Богдане, Богданочку, нерозумний сину...») і поспішаю до нового собору. Якрз бій годинника, блиск золотих бань і... зліва в монастирському будиночку — кафе! «Шановні, дорогі кияни! Роблячи своє місто чудовим, думайте трохи про те, щоб не було подання праведного з грішним», — так хотілося крикнути мені на цілий Київ.

Фунікулером спускаюся на Поділ. Слів нема для опису вечірнього Подолу.

На другий день — Володимирська гірка, Верховна Рада, неперевершений витвір Растреллі, парк з літньою естрадою і прекрасними пам'ятниками («колись вони числились як скульптури») Лесі Українці, Софії Крушельницькій (без букви а в кінці прізвища) та Глінці. Тут повним ходом іде ремонт. То чому на будинку Верховної Ради і досі герб неіснуючої республіки? Сфотографуйте, відлійте у бронзі й віддайте в історичний музей, якщо вже так болить серце пана Ткаченка, але ж не будьте байдужими, кияни! Та тут би варто сказати своє слово й панові Президентові. Йдеться про зовнішність Верховної Ради, однак не можу не торкнутися її внутрішніх справ. Про мову й казати нічого, слава Богу, своє слово сказав уже Конституційний Суд, але в залі сидять явні антидержавники з чужими нам думками і мріями, значками на грудях. Ці люди ведуть себе зухвало, вороже, а ми мовчимо. Невже нема для них закону, управи? Адже вони явно заважають проводити ті реформи, які так необхідні нашій державі. За їх «добрих» часів вони вважалися би дисидентами і давно валили б ліси в Сибірах.

Вважаю, що громадським організаціям знову треба виступити з осудом дій фракції Симоненка, Мороза, Вітренко.

А Києву — якщо кращати, то обдуманно, сердечніше, і щоб було без суперечностей.

Оксана ШАРАНЕВИЧ,
заступник голови Івано-Франківського міського об'єднання Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка

ПОВЕРТАЙМОСЬ ДО СВОЇХ КОРЕНІВ

Незважаючи на численні перешкоди, національне відродження, в основі якого є українська мова, прямує вперед. Все більше громадян України опановують державну мову. Бездержавний статус української мови, який тривав віки, призвів до того, що вона зросійшувалась і наближалась до російської.

Так звані «запозичення» та інтернаціоналізми з нашої мови витіснили питомі українські слова.

Ось приклади:

<i>українська форма</i>	<i>накинута форма</i>
тубілець	абориген
злагода	гармонія
пройдисвіт	авантюрист
образ	імідж
засада	принцип
згода	консенсус
виборці	електорат
першорядний	пріоритетний
обіжник	циркуляр
джерела	витоки

Нарешті треба визначитися, які форми вживати: власні чи запозичені. Паралельне вживання двох форм утруднює вивчення мови як українцям, так і чужинцям. Слова «виборці» і «першорядний» зрозумілі всім, крім іноземців, а «електорат» і «пріоритетний» — не всім. А слово «консенсус»? Виходить так, що в побуті живаємо слово «злагода», а в політиці — «консенсус». Слово «витоки», яке недавно з'явилося у нашій мові і часто заміняє слово «джерела», походить від російського слова «истоки». Наше слово «земляки» майже скрізь витіснено словом «співвітчизники», калькою з російського «соотечественники». Крім того, ці «співвітчизники» не зовсім гарно звучать у нашій мові. Якщо є земляки, то є земляцтво, а як утворити подібну форму від слова «співвітчизники»? Слово «земляки» росіяни запозичили від нас. То виходить, що ми словами обмінялися. Правда, такий обмін для нас некорисний.

В недалекі часи нам накидали слово «міроприємство», яке мало замінити наше слово «захід». Але це довге слово не прижилося. Так само, мабуть, буде із словом «співробітництво», яке є калькою російського «сотрудничество». Нам зручніше мати власне слово «співпраця». Таке красиве наше слово як «віншувати» майже не вживається. Його замінило слово «поздоровляти».

Є і позитивні зрушення, коли в нашу мову повертаються вилучені слова: *лупа, набой, правник, правець* (хвороба), *коркотяж, робітня, соборний, вишкіл* тощо. Закріплюються і слова, створені за народним зразком: командуючий — командувач, симпатизуючий — симпатик.

Часто трапляються і типові помилки, наприклад:

<i>говоримо:</i>	<i>слід говорити:</i>
минулорічний	торішний
виручка	виторг
слідуючий	наступний
сумновідомий	горезвісний
робити вигляд	удавати
співпадати	збігатися
бувший	колишній
протирічити	суперечити
несе відповідальність	відповідає
малоімуцій	незможний
ратувати	обстоювати
лихоманить	трясе, трусить, тіпає
відмінено	скасовано

Всупереч логіці, з російської мови взято до української форми «датчанин» і «датський». Повинно ж бути «данець» і «данський». А в жіночому роді — «данка», жителя Даниї. Як відомо, латинські дифтонги *ai* і *ei* передаються в нашій мові як *ae* і *ev*, а не як *ay* і *ey*, як є тепер. Повинно бути: *авдиторія*, а не аудиторія; *авдитор*, а не аудитор; *авдієнція*, а не аудієнція тощо.

Загальні іменники «депо», «бюро», «кіно», «метро» й інші варто вивести з розряду невідмінюваних, куди вони потрапили лише тому, що не відмінюються в російській мові. Німецькі дифтонги *ei* і *eu* треба передавати як *ai* і *oi*, а не *ei*. Наприклад, Ляйпціг (буква *l* — м'яка), Фройд, а не Лейпціг, Фрейд.

Останнім часом у нас почалося невинно широке вживання іншомовних слів. Звичайно, їх треба вживати, але тільки там, де без них не можна обійтись.

Пропоную список іншомовних слів, які, хоч і не у всіх випадках, можна замінити українськими:

авангардний	передовий
аванс	завдаток
автентичний	справжній, непідроблений
адаптувати	притосувати
адекватний	тотожний
аеропорт	летовище
акцент: робити акцент	наголошувати
апелювати	звертатися
горизонт	обрій, виднокруг
гарнізон	залога
генерація	покоління
дефект	вада, хиба, гандж
еквівалент	відповідник
екземпляр	примірник
ексцес	вибрик, випад
індекс	показчик, список, перелік

клумба
колекція
колізія
ландшафт
манускрипт
масштаб
монетний двір
монстр
німб
оранжерея
паніка
превалювати
прогрес
процент
синхронний
спорадичний
термін
терміновий
тираж
унітарний
уніформа
фонтан, водограй

У чеській мові, наприклад, театр має назву *дівадло*, а оркестр — *гудба*. Чехи не дивляться, як ці слова перекладаються в європейських мовах. Вони вводять свої питомі слова.

Надмірне вживання іншомовних слів робить нашу мову менш зрозумілою для пересічних громадян України. Далеко не кожен українець розуміє значення таких слів, як «колізія», «апелювати», «адаптувати», «ілюзорний», «автентичний», «електорат» та ін. А що ж тоді робити з такими словами, як «іміджмейкер», «спічрайтер», «провайдер»? Їх теж уводити в нашу мову?

В українську мову треба повернути назву сузір'я Великий Віз, яке називається так, як і в російській, Великою Ведмедицею. У старогрецькій мові назва Греції звучить як Гелліас (у родовому Гелліадос), і в українській, за правописом 1928 року, було Геллада. За правописом 1933 року (Кагановича — Постишева), стало Еллада. Арабія — Аравією, хоча є слово арабський.

У фінансовій галузі теж є помилки. Замість *недоплата* — недоїмки, замість *скарбниці*, *скарбник* — казначейство, казначей.

Цілком безпідставно в нашу мову входить слово «спротив». Воно походить з Галичини, з так званого «московільського язичія» і поширене в західній діаспорі. Слово «спротив» утворене від російського слова «сопротивление». Воно витискає з ужитку бездоганну форму «опір», яка походить від слова «опиратися». Тому слово «спротив» не варто вживати.

А яка значеннєва різниця між словами «протягом» і «впродовж»? З цих двох слів краще вживати перше, яке звучить милозвучніше.

Торік видавництво «Довіра» випустило з друку так потрібний нам новий російсько-український словник-довідник за редакцією С. Я. Ермоленко та Л. О. Пустовіт.

У ньому в українську мову введено і поставлено на перше місце слово «біженець», яке походить від російського слова «бежать» у значенні тікати. Воно витісняє наше слово *утікач* (втїкач), і його треба усунути з нашої мови як безпідставно запозичене. Життя вимагає російське слово «грузовик» перекладати не як «вантажний автомобіль» чи «грузовик» (що зовсім недоречно), а одним словом «вантажівка», яке вже вживається у пресі та на радіо. Адже слово «грузовик» від слова «груз», по-українськи — «вантаж». Поляки і росіяни утворили свої назви цього автомобіля від «ценьжар» — «ценьжарувка», «груз» — «грузовик». То чому ми так не можемо? А слово «вагозов» вживається лише стосовно коней. Незрозумілий переклад слова «провід» — «провід, проводу». Слово «провід» означає керівництво, але пояснення цього слова немає, хоч більшість громадян України це слово розуміє у значенні «дріт». Ще в сорокових роках, коли жив «вождь народів» Й. Сталін, був такий лозунг: «Під прапором Леніна, під проводом Сталіна — вперед до перемоги комунізму!» Але оскільки тоді за кордоном існував провід С. Бандери, то радянські ідеологи наше слово «провід» вилучили з української мови, і молодше покоління його значення не знало. Слово ж «провідник» має такі значення: 1. керівник, в основному в історичній літературі; 2. провідник у вагоні поїзда; в технічному значенні як провідник електричного струму. Наприклад, мідь є добрим провідником електрики. З відновленням незалежності слова «провід» і «провідник» повернулись у нашу мову, і їх значення треба пояснити у словнику.

Не можна погодитися з перекладом слова «курить» як «курити» і «палити», бо від «курити» є «курець» (той, що курить), а від «палити» буде «палій». А слово «палій» має зовсім інше значення. Отож краще вживати слово «курити».

Згідно з українсько-російським словником 1909 року, за редакцією І. Стеценка, в українській мові було

на 1933 рік:	стало після 1933 року:
бігун	полгос
болгар	болгарин
бомба, бомбувати	бомба, бомбардувати

квітник
збірка
зіткнення
красвид
рукопис
мірило
карбівня
потвора
вінець
теплиця
переполах
переважати
поступ
відсоток
одночасний
поодинокий
реченець
негайний
наклад
соборний
однострій
неподільний

відскок
гак
дописувач
завивало
злежень
кабат
корба
крам
кулішниця, ладівниця
ляскати
малик
муролом
муштарда
носай
обіжник
огрівати
пірник
подвійний
прискавка
прогін
пропагатор
раштра
рівник
супроть
тепломір
тинкувати
урядник
цєрата
штани

Усі ці слова, за окремими винятками, зареєстровано у словнику за редакцією С. Я. Ермоленко та Л. О. Пустовіт.

Викликає сумнів переклад багатьох російських слів у тому ж таки словнику. Ось приклади: брьюки — штани і брюки; двоякий — двоякий і подвійний (ніби є двояка мораль?)

жарить — жарити і смажити
изюм — родзинки і ізюм
казна — скарбниця і (казна)
клеєнка — клейонка і цєрата
мазанка — мазанка і ліплянка
паломник — прочанин; перен. паломник
поднос — піднос, таця
шарить — шарити і шукати
штопать — штопати і цєрувати

Таких прикладів можна навести значно більше. «Закупочный» перекладається як «закупівельний». А чому не «закупний»? Так рекомендує перекладати такі слова і утворювати нові форми відомий філолог діаспори Святослав Караванський.

Словник слід переробити, помилки виправити, а для цього до редакції треба вивести нових людей. Немало помилок і в словнику української мови в малюнках, який склав Микола Коломієць (Освіта, К., 1995 р.).

На с. 81 читаємо: «Зубів багато, а само не їсть: усе хватає, а собі не оставляє; де пройшло, там чисто стало». Що це за суржик? На с. 89—90 написано «гума», а не «гума», хоча вже офіційно повернуто букву г. На с. 101 на читача чекає загадка. При поясненні слова «дзьоб» написано так: «Покритий рогівою клюв у птахів і деяких тварин». Як відомо, слова «клюв» в українській мові немає. На с. 125 замість слова «хмиз» вжито російське слово «хворост», а на с. 365 написано: «Хоч Маша маленька, та вмїла така —...» Про те, що українською мовою буде не «Маша», а «Марійка», писав ще Б. Антоненко-Давидович. Очевидно, автор не уважно читав його книгу «Як ми говоримо».

А на с. 401 написано, що рослина шипшини має «шип», а не «колючки», і що «шип» — це «колючка». Як доводять словники, слово «шип» у значенні «колючка» в українській мові не вживається. Це, звичайно, лише оманливі помилки. Дивним є те, що рецензував словник Миколи Коломієця колишній директор Інституту української мови НАН України, доктор філології О. Тараненко. Такі рецензенти тільки підвіряють престиж цієї установи. Помилки треба виправити, словник перевидавати, а до рецензії залучити авторитетних фахівців. Такий словник для наших дітей дуже потрібний.

Більш як століття тому Панько Куліш писав: *Отечество же собі гунтуймо в ріднім слові: Воно, одно воно від пагуби втече, Піддержить націю на предківській основі, — Хитатимуть її політики вотще; Переживе воно дурне вбивання мови, Народом і вікам всю правду прорече...*

У своєму «Зазивному листі до української інтелігенції» П. Куліш закликає: «До гурту, паненята з мужичатами. До гурту рятувати своє насліддя — слово! Воно-бо скарбівня нашого духа. Воно — великий завіт нашої предківщини. Воно — правдиве прокування нашої будучини». Заклик цей актуальний і сьогодні.

Юрій БАТЮК,
член Товариства «Просвіта»,
М. Куїв

Закінчення. Початок у ч. 7—11 за 1998 рік;
ч. 1—3, 5, 6, 8, 10 за 1999 рік; ч. 1 ц. р.

Історію колишнього містечка, — а нині села в Новоселицькому районі Чернівецької області, — Боянів можна назвати яскравою ілюстрацією до всієї історії української Буковини. Містечку довелося зазнати всіх тих поворотів колеса фортуни, які судилося пережити мальовничому краю над Прутом і Черемошем: це й панування молдавських воевод, і польсько-турецька війна кінця XVII століття, і напади татарських орд, і нескінченні російсько-турецькі війни... А таємнича назва оселі ще більше збуджує фантазію. Звідки воно, це ім'я? Що це — пам'ять про уславленого народного співця княжої доби? Чи пам'ятка молдавської боярської влади?

Якщо перше припущення нагадує скоріше легенду, то друге упритул пов'язане з реальним минулим Боянів. Так, уже перші документи з історії поселення — грамоти молдавських воевод Штефаніци 1523 року і Рареша 1528 року — згадують Бояни як маєтність боярських родів. У XVI столітті село належало родові Табучі, а пізніше — їхнім спадкоємцям Старчі. 1704 року власником Боянів став князь Кантакузіно.

Помітна сторінка минувшини села — польсько-турецька війна 1670-х років. Як відомо, не останнім чинником у ній була спроба гетьмана Правобережної України Дорошенка визволити козацькі землі від польської влади з допомогою турецького султана. Так, 1673 року в Боянах зупинилося польське військо на чолі з королем Яном Собеським, а на початку жовтня 1685-го тут відбулася велика битва, що закінчилася повною поразкою поляків.

На початку XVIII століття Бояни від

князів Кантакузіно перейшли до власності роду Некулче. Першим власником села, що був вихідцем із цього роду, став Йон Некулче (1672—1745) — видатний молдавський просвітителі і літописець, автор праці «Літопис Молдавської країни від Дабіжі-Води до Йоана-Води Маврокордата». Літопис Не-

кулче охоплював історичні події з 1661 по 1743 рік: відображено в ньому й окремі моменти з минулого української Буковини.

Новим воєнним лихоліттям для Боянів стала російсько-турецька війна 1735—1739 років, під час якої село не раз опинялося в епіцентрі боїв. Так, саме під Боянами тоді відбулася кривава битва російського війська з союзниками Туреччини — кримськими татарами, внаслідок якої село було майже повністю розорено.

1772 рік, як відомо, став датою остаточного приєднання західноукраїнських земель до Австрії. Бояни увійшли до складу Чернівецької округи Королівства Галичини, що згодом, 1849 року, була виділена в окремий «коронний край» — Герцогство Буковину. Уже 1775 року в Боянах, що опинилися біля кордону, було засновано митницю, а пізніше — інспекторат буковинських митниць. Прикордонне розташування Боянів сприяло певному розвитку села: тут

пожвавилися торгівля, промисли. На 1780 рік у Боянах мешкало 429 родин, діяло п'ять млинів, гуральня, дві корчми й заїзд. Проводилися тижневі торги й шість ярмарків на рік. 1820 року було відкрито й першу школу. До 1845 року Бояни залишалися маєтністю родини Некулче, а згодом були продані Штефановичам.

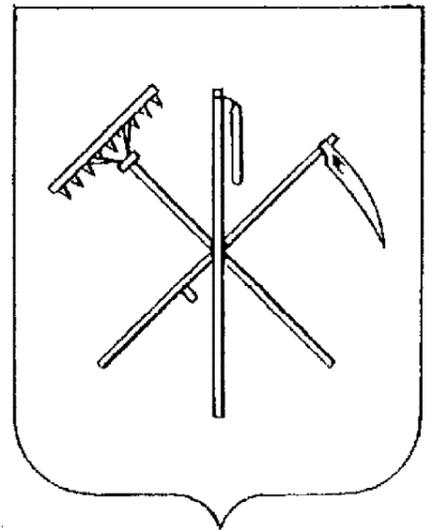
Цікавим моментом в історії Боянів став 1831 рік, коли польські повстанці, рятуючись від царського переслідування, шукали прихистку за кордоном. Тогочасний начальник боянської пошти,

українець Павлусевич, допоміг не одному повстанцеві таємно перейти австрійський кордон.

Ще одним борцем за народну волю був боянський селянин Василь Кирстя, обраний до австрійського рейхстагу незабутнього 1848 року, коли по всій Європі хвилею прокотилася визвольний рух, а західноукраїнські землі на чолі з Головною Руською Радою проголосили свою національну автономію. Василь Кирстя став одним із найвірніших сподвижників славетного ватажка опришків Лук'яна Кобилиці, якого увічнив у своїй поезії Юрій Федькович:

*Обізвався Кобилиця:
Гори мої сині!
Або я вас вирятую,
Або за вас згину!*

Новим поштовхом до розвитку містечка стало спорудження в Боянах 1884 року залізничної станції. Приблизно тоді ж село одержало статус торгового

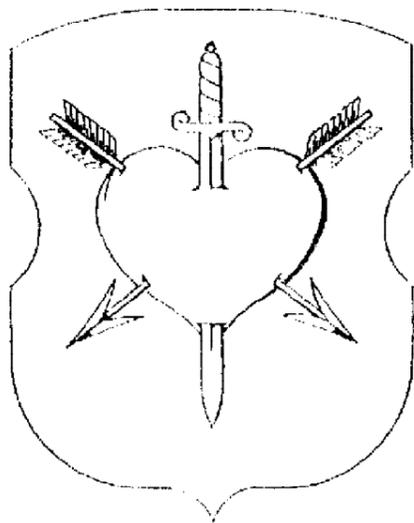

містечка. З'явилася в Боянах і печатка з гербом, на якому було зображено знаряддя селянської праці — перехрещені косу, граблі та щип.

Наприкінці XIX століття містечко Чернівецького повіту Бояни мало вже близько семи тисяч осіб населення. Окрім дрібних кустарних промислів, тут діяла невелика фабрика мінеральних добрив. Як і раніше, шість разів на рік відбувалися ярмарки. Діяли три церкви, пошта, школа.

Сучасні Бояни — затишне село недалеко від Новоселиці, що нічим уже, здавалося б, не нагадує ані часів турецьких воєн, ані доби опришківських повстань... І все-таки досі живуть у народі пісні про Лук'яна Кобилицю та його побратимів, а слова поета Юрія Федьковича лунають крізь століття:

*Наші батьки не журились,
Та й нам це не конче
Журитися! Наша правда
Велика, як сонце!*

гом десятиліття число козацьких родин сягло вже чотирьох сотень.

Повстання 1630-х років пробудили волелюбний дух ірклівців. Приставали вони й до війська Павлюка — уславленого Тарасом Шевченком «козака Павлюга», і до лав гетьмана Якова Острянці.

З початком Хмельниччини в Ірклієві утворився козацький полк на чолі з полковником Филоном Джалалієм: до його складу входило тоді п'ять сотень. 1649 року, щоправда, полкове правління

(знову-таки під керівництвом Джалалія) було переведено до містечка Кропивної, а Ірклієв залишився сотенним містом — центром трьох козацьких сотень, які очолювали Клим Семенович, Кузьма Вергун та Іван Воропай. Найбільшою з них була Перша Ірклівська сотня, що налічувала 323 козаки.

Після ліквідації Кропивнянського полку Ірклієв увійшов до складу Переяславського полку як сотенне місто (тепер уже центр однієї сотні). Сотниками в містечку були Василь Завойко (1685—1690), Тарас Вербинський (1711—1715), сербський вихідець Славуї Требінський (1715—1739), його син Олексій Требінський (1739—1753), син Василя Завойка Петро (1754—1763), Семен Красовський (1763—1779), син Петра Завойка Павло (1771—1777) і Павло Юзефович (1779—1781). Як бачимо, в Ірклієві теж, як і по всій Гетьманщині, утворилися свого роду сотницькі «династії», серед яких особливо помітні роди Требінських та Завойків.

Ірклієв доби Козаччини був типовим

лівобережним сотенним містечком, мешканці якого підлягали сотенній канцелярії та ратуші. Діяли дві церкви, щорічно відбувалося три ярмарки — на свята Миколи Весняного, Першої Пречистої та Другої Пречистої. «Народу на них буває чимало, — зазначалося в описах містечка XVIII століття. — Міщани приганяють із сусідніх сіл різного роду худобу, як-от коней, овець і волів. Привозять різне збіжжя — жито, пшеницю, гречку, просо, ячмінь, овес і сіно,

а крім того, — торгують горілкою й вином, сіллю кримською, полтавською, дьогтем і різним дерев'яним начинням».

Серед ремесел, поширених в Ірклієві, виділялися ткацьке, шевське, шаповальське, кравецьке, музикантське та інші, до цих подібні». Промішляли ірклівці й чумацтвом, виїжджаючи до Криму, а також ходили на косовицю в запорізькі землі. Наприкінці 1760-х років населення Ірклієва становило: 5 шляхтичів (козацької старшини), 25 різночинців, 6 духовних осіб і 4 церковники, 186 виборних козаків, 147 козаків-підпомічників і 204 селяни. Як бачимо, в містечку, як і всюди в Гетьманщині, виразно переважало населення козацького стану.

Ратуша й сотенна канцелярія вживали у своєму діловодстві спільну печатку з гербом містечка, символіка якого теж була яскраво козацькою: у щиті — серце, пронизане мечем та двома стрілами. Можливо, ця емблема нагадувала й про те, що за доби Руїни на Ірклієв не раз нападали татарські орди...

Після ліквідації козацького адміністративного устрою Ірклієв було приписано до Городиського повіту Київського намісництва, а з 1802 року — до Золотоніського повіту Полтавської губернії. На 1859 рік у містечку налічувалося 312 хат із 2135 мешканцями, поштова станція, гуральня, дві чинбарні і селітряний завод (виробництво селітри на Переяславщині відоме було ще з XVIII століття). Прикметно, що навіть тоді з 582 ірклівців, занесених у рев'язькі книги, 346 були записані як «козаки». Наприкінці XIX століття в Ірклієві з'явилися також медична дільниця, бібліотека, одна земська та дві церковно-парафіяльні школи.

Озираючись у минуле, хочеться запитати: чи не тому, що цей козацький дух, дух лицарів доби Остряниці й Богдана Хмельницького, ніколи не вмирав в українських серцях, ми й досі, незважаючи на будь-які життєві негаразди, все ж залишаємося давнім, вільним, нескореним народом? І мимоволі, коли замислюєшся над долею містечка Ірклієва та його мешканців, спадають на думку віщі слова Василя Симоненка:

*Народ мій є! В його гарячих жилах
Козацька кров пульсує і гуде!*

Володимир ПАНЧЕНКО

Ближчими днями побачить світ книга Володимира Панченка «Міські і містечкові герби України», підготовлена до друку видавничим центром «Просвіта». Ви можете замовити та придбати книгу, звернувшись за телефоном та адресою редакції. Це рідкісне ілюстроване видання коштує 50 гривень.

...Болить? Пече? — Нічого було гірше.
Згадай лишень: Мазепа і Куліш.
Хай полум'ям гудуть скажені вірші
І кожна рима — як свячений ніж...
Євген Маланюк

Хочемо того чи ні, а живемо в час, коли ідеальне — ополщується, святині — обплывуються, навіть життя великих людей стає предметом для нездорових дискусій.

Замість насущного хліба ідей деякі віті від національної ідеї нам пропонують глетьяка із лободи. Часом складається враження, що покоління молодих людей зовсім не мають поняття про духовність, про джерела і традиції, які віками живили національний дух. Вигода і розрахунок проникають навіть у найтоншу сферу людської діяльності — в духовність.

...І старів Мухамед, і плував слова... А «національні пророки» зажирили, розтовстіли, постали брехунами біля брами міської, загубили не одне покоління свідомих патріотів. Не виховали достойних мужів... Мимоволі згадуються фронтові строфи О. Гончара:

Рокочуть дніпровські пороги,
Шовкові співають трави:
Не завжди ми падали в ноги
Покірно, мов пси лягаві.
Не завжди нас зневажали
І правила нами кретини,
А тепер ішаками стали
Горді сини України.

Гірка правда цих рядків турбує нас і сьогодні. Така вже природа Правди.

Як правда і те, що у віршах багатьох (і навіть відомих) сучасних поетів сьогодні зримо присутня зорієнтованість на професійну позу, навіть на позірність. Все частіше зустрічаєш професійного вишколу, формальної вишуканості і рідше слово, яке йде від серця, з потреби написати.

Втрачається і поняття вартості однієї доведеної речі. Мало індивідуального, особистісного голосу. Буває, що важко впізнати, хто автор вірша...

Для Арістотеля середній шлях, що пролягає поміж смиренням і гнівом, — твердість...

...Твердість вдумлива, пластична, навіть цинічна, загострене почуття притетності до драматизму життя, тривожна зосередженість на неприкаяності людської душі — це далеко не всі прикмети поетичного всесвіту Ігоря Римарука, які

відразу зауважить спостережливий читач. Є в його поетичній роботі і речі делікатніші, які вимагають прискіпливого прочитання.

Кажуть, що істина відкривається, коли з'являється щирість — шлях до істини...

Джон Кітс твердив, що: «Холодна філософія без пощади руйнує зачарування найвного безпосередньо-поетичного сприйняття світу, здуваючи пилік із крил метелика, розкладаючи райдугу на її складові частини».

Можливо, що багато цитат, багато посилок на авторитети, але поезія І. Римарука варта того, щоб міркувати, доскіпуватись, і мати із того духовну втіху. Отож, не втримаюсь ще від цитати із книги П'єра Тейяра де Шардена «Феномен людини», де він пише, що: «...Людині, щоб до кінця відкрити людину, треба було (пройти)

непереборний розвиток, що приховане найбільшою повільністю, граничне бродіння під вуаллю спокою... І, насамкінець, почуття органічного, яке під поверховою чергою подій і груп виявляє фізичні зв'язки і структурну єдність...»

Вважаю, що подібна метафізична «сітка» може тільки наблизити грамотного читача до розуміння суті Римарукових (та й не тільки Римарукових) строф. Розширить асоціативні рамки поняття про асоціативні і мислительні можливості.

Ігор Римарук прагне пережити світ у його істинності. Він занурюється в тему і видає з неї **зосередженням роздумом** те, що зберігає смислово-емоційна пам'ять митця.

Критика не раз зауважувала тяжіння вірша Ігоря Римарука до вірша-знака. І це правильно. Хотілося б уточнити: але не в

(містки, які він сам і буде) і відштовхується від збудованого ним світу (часто світу зла), щоб іти далі... Порадниця на цьому шляху у нього — емоція, переживання світу таким, який він є, а не таким, як підказує розум.

Поезія Ігоря Римарука виросла не на порожньому місці. Іноді вона суголосна тематичним настроєм С. Плузника, В. Свідзинського, із сучасників — М. Вінграновського.

Мовно-стилістична грація віршів І. Римарука нагадує бездоганну гру, яка зустрічається хіба що в народній поезії. Мова його творів зрідні кращим зразкам мови неокласиків.

Поетичний урок Ігоря Римарука — це нагадування багатьом поетам про те, як можна працювати над одним віршем, над строфами, всередині строф, у рядку, у зчепленні слів, в одному слові.

Можна сказати, що І. Римарук реформував поетику у напрямку до ідеального.

Коли думка поета не знаходить для себе в уявному світі твердого оперття (бо щось страшне поет бачить у глибині), тоді структура вірша розпадається і рядки, наче пташині крила, ряхтять навколо світла істини.

Потопом розуму називали філософи книгу над книгами — Біблію. Чимало, саме в методі пізнання, почерпнув І. Римарук також із цієї книги.

А ще у віршах І. Римарука присутнє відчуття космічного протягу, соціальної невлаштованості, певної відстороненості митця від світу.

За всім цим стоїть незрима прихована думка: суєтне життя — видимість життя. Екзистенційне в нього розуміння краси цього світу, в основі якого печаль можна розглядати як ритм життя. По-бодлерівськи щемливе ставлення в І. Римарука до людських стосунків і до проявів людського... Тривожне і разом з тим горде почуття за те, що поезія — все-таки — існує, виживає у нашому жорсткому світі, огортає наші душі.

Erpug sie tuove! (італ.). А все-таки вона обертається! Саме ці слова, які сказав Галілей, коли він вийшов із судилища, спадають на думку після прочитання нової збірки Ігоря Римарука «Діва Обида», виданої в Івано-Франківську 1999 року.

Василь ОСАДЧИЙ

ВЕСНА ТРИВОГИ НАШОЇ...

цілий шерег «почуттів»... що вичленовує саму історію боротьби в душі.

Почуття проросторбові неохопності у великому і малому, яке членує і розрізняє в середині безконечної сфери кола оточуючих нас предметів.

Почуття глибини, яке старанно відштовхує у безкінечність, в неосяжні часи, події, які певна сила, схожа із ношею, постійно прагне спресувати для нас у тонкий листок минулого.

Почуття кількості, яке відкриває і, не здригнувшись, оцінює страшну кількість матеріальних і живих елементів, які беруть участь у найменшому перетворенні універсуму.

Почуття пропозиції, яке — добре це чи погано — вбачає різницю у фізичному масштабі, що відрізняє по розміру і ритму атом від туманності, крихітне від великого.

Почуття якості і новизни, яке, не порушуючи фізичної єдності світу, розрізняє в природі абсолютні ступені вдосконалення і росту.

Почуття руху, що здатне сприймати

символістськoму, а швидше у бароковому розумінні.

Автор уміє відомими тільки йому, магнетичними мотивами «затягнути» читача у вир розбурханих почуттів, запропонувати йому своє морально-естетичне по-трактування світу. Не дарма і строфа із Євгена Маланюка винесена на чолі статті. Саме Маланюкова строфа (на мою думку) могла бути взірцем для Ігоря Римарука. В усякому разі, багато суголосного... І Маланюка, і Римарука строфи напоєні однаковою температурою — смислу і емоції — змістовними (історичними, культурологічними, психологічними) асоціаціями.

Щоправда, Римарукова строфа свіжіша на емоцію, на смислово-емоційну багатопроверовість, на богемно-еготистичні (больові, саме на думку автора) знання, у кращому розумінні цих слів.

Ігор Римарук — «поет тематичної зради». Він «зраджує» і тему, і читача. Він завжди знає більше від читача. Поет розриває психологічний світ людських зв'язків

МАТЕРИК ТОДОСЯ ОСЬМАЧКИ ПОВЕРТАЄТЬСЯ В УКРАЇНУ

Відкриваючи вечір з нагоди 105-ї річниці від дня народження видатного українського письменника Тодося Степановича Осьмачки у столичному Будинку вчителя, його ведучий і не менш видатний сучасний прозаїк Павло Загребельний так образно висловився про творчу долю цього феноменального таланту: «Він був поглинутий рікою забуття, але не потонув у темній воді, бо великий». І далі, парадоксальне, на перший погляд: «Селянський син, що все життя хотів бути божевільним, але життя не дало; хотів утекти, але не зміг, так і помер втікаючи... Як з трагедії народжується велич — один із секретів творчості». Чому і від кого все життя тікав селянський син?

Про «похмуру унікальність його долі» говорив і один з перших реставраторів материка творчості Тодося Осьмачки в Україні, письменник і літературознавець Михайло Слабошпицький. Це стало можливим і це продовжує відбуватися лише в роки незалежності. Його справді унікальна постать, як айсберг, з'являється не одразу. Вона потребує осмислень, нових, нестандартних підходів до феномена власне творчості, до того, що ми банально називаємо натхненням, не замислюючись: а хто і що надихає...

У світлі останніх документів, а саме опублікованих матеріалів слідчої справи, стало відомо, що переконання талановитого уродженця села Куцівки Смілянського району на Черкащині трактується однозначно: він був членом «Просвіти», воював у лавах «чорних запорожців» — елітних частин армії УНР, обстоював права української мови, вчителював. У 30-х роках, у зв'язку з так званою справою СВУ, як пише сам Осьмачка, «почував, що й мене не мине ця чаша, і на всякий випадок почав обдумувати роллю божевільного». Вперше його

заарештували в 1932 році. Тоді й почалася та нескінченна втеча. Замість їхати, як було приписано, в Свердловськ, Тодось Осьмачка поїхав до сестри в рідну Куцівку. Ночував у полі в скиртах, на цвинтарі. Там написав унікальний в українській літературі твір — «Думу про Зіньку Самгородського», ватажка українських селян-повстанців, який загинув від рук більшовиків. Заховавши «Думу...» в пляшку, закопав, передчуваючи, що його ось-ось спіймають. В'язниці, медекспертизи, Кирилівська лікарня для душевнохворих, звідки вийшов з приходом у Київ німців. Тепер тікав на Захід, відкопавши «Думу...», яку й надрукував у 1943 р. у Львові. Перебування Осьмачки у Львові було тріумфальне та плідне у творчому плані, але Червона армія наближалася, і Осьмачка знову зривається із загиненого й комфортного місця, щоб податися в чужі краї. Уже в Німеччині він з ностальгією напише: «...в Баварії я став мов гострий колос// або мов з хмари пущена стріла// з бажанням-тугою почути голос// з далеким черкаського села». Почуття немовкучої туги за Україною, за рідною Черкащиною не відпускає його впродовж усього мученицького — гнала манія переслідування — життя на чужині.

Щодо божевілья Тодося Осьмачки Михайло Слабошпицький поставив питання так: «Чи був божевільним Тодось Осьмачка, чи був божевільним світ навколо нього...?» Хто знає критерії нормальності, і чи не є нормальність банальним стандартом?

Талант Тодося Осьмачки — це, в буквальному розумінні, талант від Бога. Він сам відчував і писав, що йому дано Дар, якого «його власник не має сили почувати тоді, коли схоче, і не може точно окреслити йому меж». Про це свідчить перша книжка молодого поета («Круча», 1922), в якій, попри романтичний рево-

люційний ентузіазм більшості його сучасників, Осьмачка прозирає моторошні, апокаліптичні картини майбутнього своєї землі. Гадаємо, саме від цих видінь і хотів утекти, саме від них він і хотів оборонитися чи то симулюючим, чи істинним божевіллям. «Од північних льодів, //од глибоких, мохнатих, далеких снігів// ще й не битими шляхами, //а кривавими манівцями, // на шляху нічної птиці// щось велике, необоре, // мов сторуке люте горе, // прошуміло по Україні // на незримій колісниці». Торжество «червоної комуни» він бачить так: «З печер і нор, // з хашів, лісів // вовки пішли... // Звір бенкетує!..» Поет розумів, з ким він стає на про, — не зі звичайним злом, а з апокаліптичним звіром, але він мусив це зробити. Якої нелюдської відваги коштувало сказати в ті страшні дні, які ламали цілі горді нації: «...нехай у лапах вашої гордині // в безодню тріпає земля, — //на бій із вами виступить одини! // душа знеможена моя!». Тягар такого трансцендентного знання і таких моторошних видінь був занадто важким для людської свідомості, і вона шукала втечі.

В одній із найкращих своїх повістей — «Старший боярин» — Тодось Осьмачка показав Україну — Атлантиду, яка зникає, сонячно-іскристу, розкішну, духмяну, ще навіть поодинокі грозові розряди не навіюють тривоги. Та погода має властивість мінятися дуже швидко. Уже в повісті «План до двору» бачимо, що чорна хмара екзистенційного зла з півночі накрила Україну і в ній іде поступове вимирання всього живого, насамперед джерела українського духу і моралі — села.

Творчість Тодося Осьмачки — це поки що не досліджений, або, точніше, досліджений фрагментарно, український філософсько-етичний материк, пов'язаний географічно й духовно як з праук-

раїнськими глибинами, так і з тогочасними європейськими пошуками й тенденціями. Витягнути його на поверхню з намулів історичних упереджень, забуття — завдання сьогодишньої літературознавчої науки. З нагоди 105-ї річниці від дня народження письменника на його батьківщині в Черкасах була проведена Всеукраїнська наукова конференція, у якій взяла участь учениця — дослідниця його творчості, письменниці, викладачі Черкаського державного університету ім. Богдана Хмельницького. Цінні й цікаві наукові розвідки, що прозвучали на конференції, оперативно видано завдяки сприянню Ліги українських меценатів (президент — Петро Яцик, виконавчий директор — Михайло Слабошпицький).

На літературному вечорі в Будинку вчителя, що зібрав широку аудиторію поцінувачів творчості Тодося Осьмачки, виступили, окрім уже згаданих письменників, заступник голови Черкаської обласної державної адміністрації Анатолій Кузьмінський, син Тодося Степановича Ігор Тодосович Осьмачка, завідувач кафедри української літератури Черкаського університету Володимир Поліщук, дослідник творчості Тодося Осьмачки Микола Скорський, поет (Нью-Йоркська школа) Богдан Бойчук, поет Петро Перебийніс. Вірші про Тодося Осьмачку прочитала актриса Галина Стефанова, актор Василь Обручов прочитав уривок з повісті «Старший боярин». І, як наголосив Павло Загребельний, нам залишилося зробити основне — видати доступними тиражами та в повному обсязі твори письменника, щоб ми могли читати їх, сприймати, засвоювати і таким чином повертатися з епохи вимушеного культурного небуття в нормальний людський контекст цивілізованого світу.

Галина ПАЛАМАРЧУК

ЗОДЧИЙ РІДНОГО СЛОВА

Здавалося б, Дмитра Білоуса з українських поетів мого фронтного покоління, корінного слобожанця, я знаю і розумію чи не найкраще, але, читаючи і перечитуючи його інтелектуальне надбання (а він у літературі — вже понад півстоліття), ловлю себе на думці: в ньому — якась загадковість, феноменальна своєрідність, до якої не підійти із звичайним аналітичним ключем. Перекоаний лише в одному: це — воля і напруженість цілеспрямована, працююча особистість, глибокий ерудит, наділений гострою пам'яттю. Людина скромна, чесна, добропорядна і доброзичлива, проста, делікатна у спілкуванні з товариством, проте тверда і неупустива, коли йдеться про внутрішні переконання. В цьому — виток його постійного творчого удосконалення і оновлення, розквіту небуденного таланту.

Отаким постає переді мною Дмитро Григорович Білоус, дивує і радує, своїм прикладом рятує від хвороби поблажливого самозаспокоєння.

Митько (так називали його рідні) був десятою, передостанньою дитиною в селянській родині Ганни Дмитрівни і Григорія Миколайовича Білоусів. З раннього дитинства «очима пастуха»

дивився на отче село Курмани, розливисту весною Сулу, на красу сусідніх місць Сумщини, до яких навіки приріс вірним серцем.

А так змалечку прикипав до слова:

*Знадвору пісня: «... гусоньки,
на стає»,
а в нас заблимає каганець у
хаті.*

*Уголос батько «Кобзаря»
читає,
на стінах мерхли тіні волохаті.
Читати починали на смерку
(на прузі сонце догорало саме).
І ми недолю наймички гірку
оплакували ревними сльозами.*

У долі поета значну роль відіграв харківський період його життя. Перехворівши висипним тифом і дивом виживши, малий Дмитро навчався у харківській середній школі, де літературу викладав брат П. Тичини Євген Григорович. Заприятелював з його сином Владиславом, став бувати в них удома, у будинку письменників «Слово». Дмитро потім згадував: «Самі відвідини родини Тичини справили на мене велике враження. Адже недавно, буквально кілька років тому, в цій квартирі жив сам Павло Григорович, і все тут освячене його іменем. І фото поета на стіні, і книжки в шафі, якими він користувався».

Потім — університет: учився разом з Олесем Гончаром, Григорієм Тютюнником. Коли на землю нашу вдерлася війна, утрюх записалися добровольцями і потрапили на фронт у складі студентського батальйону. У боях під Києвом Д. Білоус був тяжкопоранений і лікувався в евакогоспіталі у Краснопольську. Як згодом виявилось, узимку 1942 року тут загоював свої рани також Олесь Терентійович Гончар, і їхні госпітальні палати були під спільним дахом, та їм не довелося там побачитися.

Ще один несподіваний поворот долі. Навчаючись у Київському університеті, Д. Білоус працював літконсультантом у журналі «Вітчизна», де редактором на той час був Юрій Яновський.

За своїм обов'язком, Дмитро прочитував стоси рукописів, давав їхнім авторам відповіді. І одного разу йому в руки потрапила бандероль — товстий, схожий на бухгалтерську книгу зошит, списаний знайомим акуратним почерком. Олесь Гончар надіслав першу книгу майбутньої трилогії — «Альпи». Прочитав той рукопис одним духом, захоплений яскравим зблиском таланту фронтного побратима. Про свої враження розповів Юрію Івановичу Яновському, і рукопис, підтриманий видатним майстром прози, котрий теж зрадив його з'явив, був видрукуваний на сторінках часопису, а після журнальної публікації перша книга «Прапороносців» вийшла окремим виданням. Перекладена російською, багатьма мовами світу, принесла її автору визнання і славу.

Тож по виході у світ книги на одному з її примірників значиться автограф: «Першому читачеві і чесному оборонцеві «Альп» Дмитрові Білоусу з любов'ю. Олесь Гончар. 23. ІІ. 48. Київ».

А тепер повертаюся у воєнний 1943-й, коли Д. Білоус, одужавши після важкого поранення, працював на радіостанції «Радянська Україна», що вела мовлення для партизанів. Її очолював старійшина української літератури Петро Йосипович Панч. Під його батьківським оком Д. Білоус «почався» як сатирик. Ось приклад:

*Кружеляє в небі «месершміт»,
А в нім — фашистський льотчик Шмідт.
Зенітки тут як кашляють —
Фашист круть-верть,
Фашист верть-круть...
Летить донизу «месершміт»:
В один бік — месер,
В другий — Шмідт.*

Такі сатиричні мініатюри — «осколки» увійшли до першої книжки Білоуса «Осколочним!» (1948), редактором якої був поет-фронтвик Андрій Малишко. А потім пішли гумористично-сатиричні «Будьмо здорові!» (1951), «Добрим людям на здоров'я, ворогам на безголов'я» (1951), «Веселі обличчя» (1953), «Декому на згадку» (1953), «Зигзаг» (1956)...

Свого молодого «однополчанина»-сміхотворця першим помітив і підтримав його уславлений земляк, живий класик цього жанру Остап Вишня.

«Вишневі уроки» благодійно прислужилися Дмитрові: він наполегливо вигострював своє веселе перо. Йому підвладні різні форми сміхотворення: сюжетні гуморески, епіграми, пародії і навіть сатиричні поеми (маю на увазі поему «Мерці») та сонети. Як по-сучасному звучать вони, особливо вінок сонетів — «Вінок на могили лукаволицих — хапуг, себелюбців та інших нищих», що починається рядком: «А я вінок із будяків сплету...», а закінчується: «Зметемо всіх нещадною мітлю!».

Білоусова усміхнена доброта, звернена до людей добрих і чесних, саркастична, викривальна сатира, коли йдеться про носіїв зла, — прикметні риси людського і творчого характеру поета.

1958 рік відкрив нову сторінку у творчій біографії Дмитра Білоуса. Спілка письменників відрядила його до Болгарії вивчати мову братнього народу, аби він став зв'язником між двома літературами. І не помилилась у виборі:

письменник став літературним «постпредом» України в Болгарії. За шість місяців відрядження він настільки глибоко опанував болгарську мову, вивчив словесні пам'ятки болгарського народу, що вільно почувався в цьому самобутньому слов'янському морі.

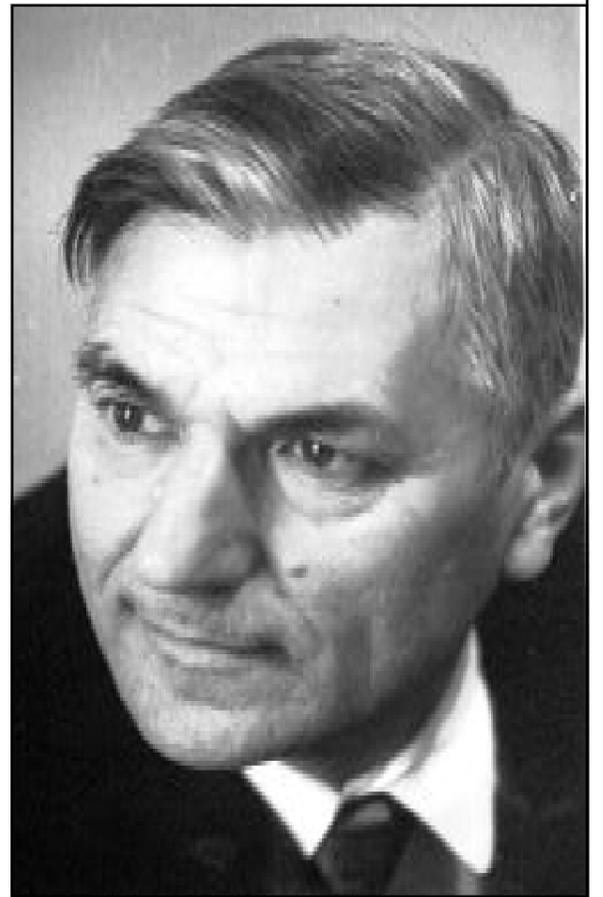
Режим для себе вибрав найтрудніший: слухання лекцій у Софійському університеті, консультації у визначних філологів, поїздки по країні. Тому і став провідним нашим болгаристом, майстерним перекладачем з болгарської літератури. Лише список перекладених ним творів вражає своїм обсягом. Болгарські письменники вважають себе щасливими, що їх перекладав Дмитро Білоус. Участь останнього у підготовці і випуску двотомної антології болгарської поезії вони називають його справжнім творчим подвигом: він був упорядником, редактором, перекладачем значної частини поезії цього фундаментального видання. Болгарський уряд нагородив Дмитра Григоровича орденами Кирила і Мефодія I ступеня, а згодом — «Модарський вершник» I ступеня.

Дмитро Білоус ґрунтовно знає те, про що пише. Серед книжок, присвячених дітям, особливо вирізняються твори про птахів і звірів: «Пташині голоси» (1956), «Про чотириногих, рогатих і безрогих» (1959), «Лікарня в зоопарку» (1962). Перша з них, що вийшла і в перекладах на російську, білоруську та болгарську мови, зацікавила навіть учених-орнітологів свжими деталями поведінки пернатих, помічених автором.

Д. Білоус — поет постійних творчих пошуків, сповнений жаги творчої самореалізації. Ця чи не основна риса його характеру яскраво виявилась, зокрема, в нових книгах віршів «Диво калинове» (1988), «Чари барвінкові» (1996), що побачили світ у київському видавництві «Веселка»; «Ромен хіба не родич Рима?» («Український письменник», 1999). Оскільки вони об'єднані однією концепцією поетичного втілення національної ідеї, ці книги можна назвати трилогією любові до України.

*Як прислів'я чудове,
іде від роду до роду,
що народ — зодчий мови,
мова — зодчий народу, —*

таким афоризмом-епіграфом відкривається перша книжка, і правдивість цих рядків підтверджує всім своїм змістом. Якщо в ній автор з науковою достеменністю і поетичним блиском розкрив дивосвіт українського слова, то в «Чарах барвінкових» Д. Білоус довіряє юному читачеві заповітні тасмніці словотворення, демонструючи барвісті «разки, вінки словосполучень, прислів'їв, висловів і фраз». Адаже фразеологія — душа мови, її кровносна і нервова система. Всією структурою книги поет і вчений (член-кореспондент Академії педагогічних наук України) художньо стверджує цю істину. Ми ніби присутні на чарівничому дійстві: звичайні, «притерті» від частого вживання слова, фрази, ідіоми («проти рожна перти, лізти на рожен», «Пилип із конопель», «видно пана по халявах», «брати ноги на плечі» тощо) висвітлюються новим значенням, несподіваними гранями, кольорами та відтінками. Дмитро Григорович володіє дивовижним даром стереоскопічного бачення і відчуття рідного слова. У книжці — ані тіні авторської зверхності. Свої думки поетичний адресує юному словолобову неनाव'язливо, у формі цікавої гри. Читачів книги автор щиро вважає своїми колегами («Чи знаєш ти, що ти — філолог, дитя

кмітливе і шпарке?) і заохочує їх поміркувати над значенням тих чи інших слів, виразів, словосполучень, застосовуючи різні форми вірша.

Книга «Ромен хіба не родич Рима?» органічно пов'язана з двома попередніми, ніби вибруньковується з них. У ній йдеться про малу батьківщину поета:

*Красо моя ти, Сумщино, Сумщино,
куди не кинь — барвістий слів розмай.
Ромен, Боромля, Липова Долина,
Березів Яр, Лука, Зелений Гай...*

*Так зберігає мова калинова
на гронах дивних свіжості росу,
щоб у майбутнє музикою слова
нести душі народної красу.*

Головна думка, що пронизує третю книгу, — «В білім світі нема більших див, ніж земля, що на світ породила».

Здається, до такої книги поет готувався все життя, починаючи з того благословенного дня, коли його «бусол на лузі підкинув батькам навесні».

Я вже писав, що Дмитра Білоуса з повним правом можна вважати фундатором вітчизняної поетичної філології, а з виходом у світ третьої книги хочеться додати — і поетичної топоніміки.

Один із головних меридіанів української історії проходить через малу батьківщину поета. Звідси розпочався похід князя Ігоря Святославича на половців, Петро Калнишевський, останній кошовий Січі Запорізької, зруйнованої Катериною II, з темної нори Соловецького монастиря в гірких думках «лине сивим журавлем на Роменщину». Конотоп («чуєм «коней» і «топити» в складеному слові) має викликати в пам'яті українця поразки татарських орд в його болотах, розгром українським гетьманом Виговським агресивного московського війська князя Трубецького.

Дмитро Білоус тонким, дотепним філологічним «ключем» відмикає «замки» назв міст, сіл, вулиць і кутків Сумщини, починаючи з краю свого дитинства — Курманів і Недригайлова. Ціла галерея їх засновників, здебільшого козаків, чумаків, хліборобів, постає перед нами. Поет з любов'ю оспівує видатних земляків, що прославили рідні місця. При цьому наголошує: «Читай і думай, друже мій, і не цурайся свого роду. Земля — це книга, у якій — історія твого народу».

Дмитро Григорович — натура діяльна, громадянськи активна, здатна відкривати і пізнавати нових людей, нові «духовні острови». Про нього тільки як про керівника літературної студії при видавництві «Молодь» у 50—60 роки можна написати цікаву книгу.

Таким він є і, віриться, таким буде. Господи, допоможи йому в цьому.

Віктор КОЧЕВСЬКИЙ

P. S. Редакція газети «Слово Просвіти», Центральне правління Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Т. Шевченка радо вітають Дмитра Григоровича Білоуса з днем народження і дарують йому свою любов і шану.

ДИТЯ ЛЮДСЬКЕ

Продовження. Початок у числі 3.

Розділ другий: «ТИ — ДУША ДУШІ МОЄЇ, СЕРЦЕ МОГО СЕРЦЯ»

Не знаю, хто автор цього прекрасного рядка, адресованого дитяті, але він найповніше висловлює те ставлення до дитини, до якого доростає жінка протягом дев'яти місяців, носячи її у собі. Якщо ваше дитя — бажане, ви вже у виграші, адже починаєте його чекати ще раніше. Якось зовсім непомітно з'являється то одна, то інша думка про дитину, яка могла б у вас народитися: ви б хотіли обдарувати її поглядом коханого чи його усмішкою, хотіли б, щоб вона була схожа на вашого батька чи на матір... Уявляючи майбутню жадану дитину, ви, хочете того чи ні, уявляєте і себе в ідеалі — такою, якою могли б бути і хочете стати... Думка про можливе народження дитини постійна у свідомому житті жінки, хоче вона того чи ні. Так влаштувала її Природа. Сама фізіологія примушує нас постійно стежити за собою, спостерігати і пізнавати себе, перейматися думкою про доцільність народження. Навіть ті серед нас, хто уважний до своєї кар'єри і бачить у ній не лише задоволення особистих амбіцій, а й втілення душевних радостей та прояв розумових здатностей, завжди плає заповітну мрію про народження дитини, про час, коли вона обов'язково з'явиться, — лише моя радість, моя надія, мое щастя!

І ось приходить оте велике щось, про яке нікому ще не говориш. З'являється кому очікувано, кому — несподівано. Щось *take* відбувається з вами, що примушує вас пильніше прислухатися до себе, розглядати своє обличчя в дзеркалі — наче якийсь подих торкнувся ваших очей, чола, вуст, — щось невольомо змінилося в обличчі й у відчуттях: ви стали настороженішою, вразливішою, тонкішою у почуваннях. Ще місячний

календар не дав вам відповіді на ваше мовчазне запитання, а ви вже відчуваєте, що *ote щось* відбулося.

3. «ТИ — МОЯ ВЕЛИКА ТАЄМНИЦЯ»

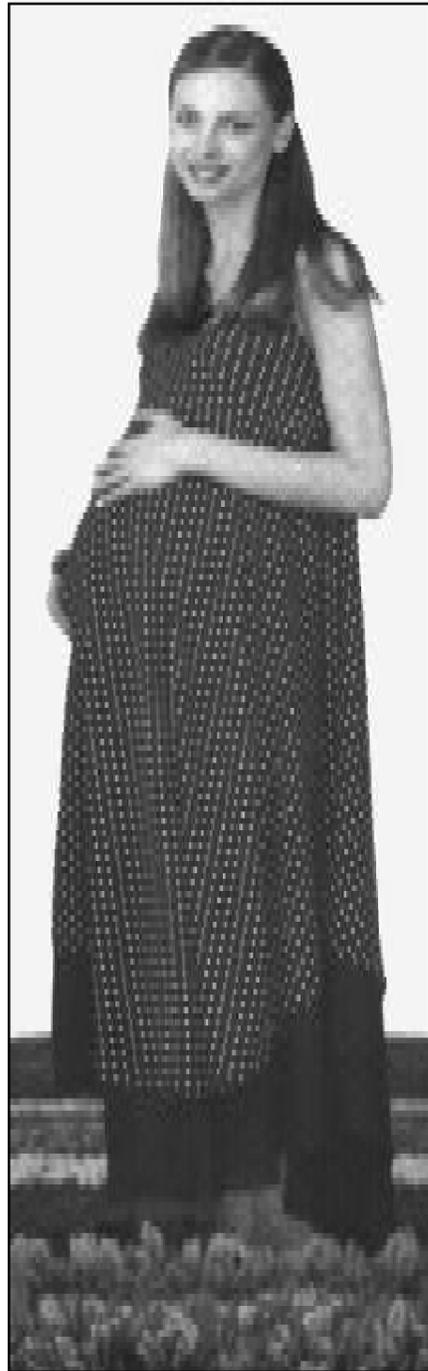
Перше відчуття, яке прийде до вас, коли ви осмислено чекаєте дитину, — це відчуття тепла. Хвиля тепла прокочуватиметься по тілу, сигналізуючи вам, що воно вже почало змінюватися, вже стало оселищем дитини. Пояснити з медичної точки зору це дуже просто: прискорюється обмін речовин, організм готує себе до тих фізіологічних змін, які йому доведеться пережити протягом дев'яти місяців, і, не забуваймо цього, деякі з них — на все наше наступне життя. Отже, якщо у вас з'явилося це незвичне відчуття — не хехтуйте ним, не відкладайте початок своєї материнської турботи про життя всередині вас на потім, коли впевнитесь, з допомогою лікаря, що це справді вагітність. Будьте уважніші до себе, лагідніші і спокійніші. Уникніть можливості випити ковток вина. Відмовтесь від шкідливих звичок, якщо вони у вас є, зокрема куріння. Попередьте домашніх, що не зовсім звично себе почуваєте і хотіли б раніше лягти, побути в тиші, прогулятися... Привітайте в собі оту теплу хвилю, яка вас огортає, подумайте про неї, — хай їй буде затишно і вільно прокочуватися у вашому тілі, і незвичне тепло швидко торкнеться вашого серця, засвітить у ньому надію, затеплить ту свічку, яку люди називають материнським теплом і світом, запалить той невидимий світові вогонь, на який із темряви небуття прийде у світ людина — ваша донька чи син. Не бійтеся, що ви станете у ці —

тільки ваші, найсокровенніші — хвилини сентиментальною, несхожою на саму себе, розчуленою і дітливою. Можливо, ви переживаєте ті хвилини, які завжди зв'яжуть ваші серця і душі з дитиною. Почуйте її у найперші дні, зрадійте їй, подякуйте долі і Богові, і вона вас теж почує! Вона навчиться вас чути і слухати. Зав'язується не лише її тіло — зав'язується душевна нить між вами. Не обірвіть її, не вкривайте її вузликами сумнівів — ви хочете мати дитя, ви хочете, щоб це тепло стало дитям! І воно обов'язково збудеться.

Нинішня медицина може діагностувати вагітність з перших днів, і не варто цією можливістю нехтувати. Зверніться у жіночу консультацію: навіть без огляду, з допомогою нескладних аналізів лікар дасть вам відповідь на ваші здогади, сумніви. І якщо ви не помилилися — ви жінка при надії! Так в Україні звали цей стан, в який ви вже почали заглиблюватися. Зовні — ви все така ж, ніхто з навколишніх нічого ще не помічає. Та у вас самій уже живе знання про дитину і живе надія на її появу в добрі і щасті на білий світ. Ждати і сподіватися — ось що значить бути при надії. А надія збувається вповні тоді, коли думають про неї без суєти і нарікань. Не хапайтеся одразу за олівець, аби підрахувати можливі витрати, які у вас, звичайно ж, попереду. На це ще матимете час. Не думайте про недоплату кандидатську, майбутню сесію, відпустку, ще якісь клопітні і марудні справи. Не розраховуйте, — чия мама допоможе нянчити дитину і як тепер бути з придбанням зимового пальта, що вкрай необхідне. Зупиніться. Ширше розплющіть очі і всміхніться самій собі й істоті, яка вже дивиться і слухає вас і кризь вас. Подумки, а коли маєте змогу і вас ніхто не чує, то і вголос зверніться до неї. Слова вам підкаже серце. І, можливо, вони звучатимуть приблизно так:

— Здрастуй, дитино! Я рада, що ти є. Я хочу тебе і завжди тебе чекала. Я не відступлюся від тебе і не зраджу тебе ніколи, бо я вже люблю тебе і любитиму завжди, які б випробування не випали нам на довгі роки. Я люблю тебе і постараюся так чекати тебе, щоб народилося ти вродливим, розумним, добрим дитям і полюбило цей світ і мене в цьому світі. Віднині ми часто розмовлятимемо і будемо прислухатися одне до одного. Я — твоя мама. Ти — моя дитина. Ми — разом, ми все здолаємо в ім'я нашого життя. Поки ж що ти — моя велика таємниця, і ці перші тижні нашого спільного життя — належать тільки нам удвох.

Якщо ви подумаєте або скажете щось подібне, то у вас цілком природно відпаде бажання розповісти про свій незвичайний стан усім, навіть найближчим подругам чи співробітникам, — це таємниця, яка грітиме вас, освітить вас поновому, змусить поставитися до вас інакше навколишніх. А близькі люди? Якщо у вашій родині — злагода, а дитя — бажане, будьте певні, не мине й тижня, як ваш чоловік помітить, що з вами сталося. Ви й самі зумієте йому це сказати — звичайно ж, не по дорозі з роботи

чи готуючи сніданок. Адже те, що ви маєте сказати, — ще одне освідчення йому в коханні. Віднині ви його любите не тільки за те, що він це Він, але як батька своєї дитини. Ви прийняли від нього його сім'я, його дитину, і ви обдаруєте буттям його дитя, що продовжить не лише вас, а і його самого. Якщо це — ваш спільний первісток — подумайте, яким подарунком відзначила доля вашу любов! І не поспішайте одразу самі щось вигадувати про непорозуміння. Чоловік позбавлений того відчуття, що панує нині всередині вас. До нього воно прийде через ваше слово, ваш погляд, ваш доторк, через думку про майбутню дитину. Дайте йому можливість усвідомити вашу звістку. Зрадіти їй. Хай хвиля тепла огорне вас трьох — адже віднині вас троє, ви — сім'я. І батько завжди глава її. Дайте можливість відчути, як ви, двоє, потребуєте захисту і тепла третього. Не відокремлюйтеся від нього. Ваша тілесна подвійна окремішність здобуде прекрасний дах — високий купол чоловічої сили, надійності, краси. Віднині ваш чоловік — батько.

А якщо ви тільки вдвох, що часто нині буває? Чи варто топнати перші дні свого дитяти у сльозах і переживаннях, чи варто його, беззахисне і безпомічне, обертати на зброю, якою ви будь-що хочете здолати свого — тепер уже — противника, кинути його собі до ніг, зв'язаного обов'язками, страхом, ще чимось? Ні, не варто. Ви хотіли мати дитину. І ви її маєте. Якщо з якихось причин батько її не може бути з вами чи зрікається дитини — що ж, це гірко і, можливо, зовсім несправедливо. Але не поспішайте вкривати його ім'я хулою і віддавати

сумнівній гласності своє майбутнє материнство. На віку — як на довгій ниві, — нічого не буває випадкового — і дитина ваша не випадкова. Не бійтеся, що хтось зі злою іронією назве її «дитям любові». Так, це дитя вашої любові, і ви любите його, як любили саме сподівання бути щасливою. Воно, оте маленьке, невидиме дитя, захистить вас, втішить, розрадить. Тільки любіть його і милуйте у своєму серці. Ваші помилки — це помилки вашого життя, чому ж воно повинне заплатити за них своїм? Ваші гріхи не впадуть на нього, а своєю появою воно розгрішить вас. Вас не залишать, будьте певні, — навіть у цьому шаленому світі, де, здається, ви обое непотрібні. Ви необхідні одне одному — отже, потрібні ще комусь!

І, в кожному разі, не забуваймо, що батько теж має право на дитину. Тож, будучи уважною до себе і до дитяти, думасмо й про нього, про тата. А він таки справді необхідний — часом чоловіки дають дуже слушні поради своїм вагітним жінкам. І зовсім неоціненні в господарстві — хто тепер підніме важку сумку, виварку, відро? Хто вас дбайливо проведе в дощ і ожеледь? Хто, чекаючи вас з роботи, відчує всі ваші бажання на відстані і зварить картоплю «в кожухах» та почистить смачнющого оселедця?! Ото ж бо! А поки що дайте пережити йому потрясіння вісто.

Знайте, від того, як ви повідомите про своє дитя, залежить багато що в поведінці вашого чоловіка. А він мусить знати, що його батьківське щастя також зав'язалося і росте, і він сам — тільки він, і ніхто більше — може бути щасливим тою мірою, яку сам для себе визначить. Це і його дитя, його радість, його надія...

4. ПОВИТОМ ПРИВ'ЯЗАТИ ДО ЖИТТЯ

Хто ще порадіє з нами у тривожні перші тижні нашого материнства? Звичайно ж, мама. У кожній жінці живе повитуха, у кожній, хто вже народжував, живе бажання сприяти іншій, молодшій породіллі, хочеться допомогти їй порадою і бодай у слові пережити ні з чим не порівнювані стани вагітності, пологів, згадати першу купіль і перше сповивання... «Повитуха» походить від слова «повито» — тепер уже мало хто розтлумачить, що воно означає.

А повитом звали спеціально спрядену нить, якою перев'язували пуповину новонародженому, мала вона бути особливо міцною, щоб назавжди прив'язати дитину до життя. Тепер такі нитки виготовляються деінде, не в сім'ї ж, звичайно. І роль повитухи виконує кваліфікована акушерка у пологовому будинку. І на міцність повита ми тільки уповаємо, — кожен змалку знає, як важливо, щоб пупок у дитини був міцно і чисто зав'язаний. Та все ж слово «повитуха» не зникло з нашої мови. І хотілося б нам повернутися до тої думки, що живе вона в кожній жінці-матері. Інакше звідки б ми знали стільки прекрасних забобонів, що роблять життя протягом дев'яти місяців вагітності таким загадковим, поетичним, значущим. Разом із вагітністю до жінки приходять ще якісь, не відомі досі їй знання, які їй передають інші, старші жінки, застерігаючи, радячи, тлумачачи сни і явища.

І здебільшого це мати й бабуся майбутньої породіллі. Ви, прокинувшись, розповідаєте їм, що вам приснилося, що ви посадили дерево. Або спіймали велику рибину. Або знайшли білого гриба. Або до вас прибилося кошеня. Або що ви проковтнули горошину. Або... Вони неодмінно багатозначно оглянуть вас і скажуть, що сон — на близьку або дійсну вагітність... Вам стало дуже душно чи несподівано залихоманило — теж почнуть приглядатися. Захотілося зненацька кислого чи солоного, заблаглося кавуна серед

зимі — хто, як не мама, навіть коли ви й живете окремо від неї, у своїм помешканні, не натякне вам, що рання вагітність має дивні забавки... Не відмахуйтеся від її зауважень, не дратуйтеся цими, здавалося б, безглуздими прикметами.

Ви вступили в зовсім інший світ, ви ходите видимими і невидимими стежками, то чому ж вам так хочеться ходити із заплющеними очима або й навмисне вдягати чорні окуляри? Хай ваша інтуїція буде промовистою, як ніколи. Довіряйте їй і уважно слухайте мову свого тіла.

Спати вам справді хотітиметься більше, та медики й радять вагітним спати на дві години більше, — скажімо, на годину раніше лягати і на годину спати довше. Сні під час вагітності починають снитися надзвичайні, приємні, яскраві. Ви їх, несподівано для себе, починаєте запам'ятовувати. Коли ж маєте гарну

уяву, то можете їх розтлумачити для себе: вони вам багато дечого підкажуть, пояснять, ви краще зрозумієте, що з вами відбувається. Вам навіть може приснитися майбутнє дитя. А ще ви раптом можете прокидатися від незбагненої тривоги. Подумайте, як ви провели день, чи встигли в суті хоч раз поспілкуватися з майбутнім дитям, і зрозумієте: чим більше ви будете на нього зважати, тим краще себе почуватимете. Якщо ж ви, захопившись роботою чи іншими клопотами, майже забули про нього, то обов'язково прокинетеся вночі і матимете нагоду пізнати, що таке безсоння у вагітних. Про майбутнє дитя треба клопотатися не лише, так би мовити, механічно — дбаючи про раціон, регулярно здаючи аналізи, відвідуючи жіночу консультацію, а й душевно. Згадаймо, що ми — жінки при надії. Що дитя наше — під серцем. Що десь там, у лоні, воно намагається зрозуміти і розгадати нас. То хіба ж важко, прокинувшись, — привітатися з ним. Лагідно провести долонею по животу. Уявити, що йому хочеться сьогодні, де ви разом побудете, що побачите, почувете. Подумки сказати кілька слів. Разом умитися, постояти під лагідним душем. Ретельно, палець за пальцем, витерти руки, одночасно масуючи. Підійти до вікна, глянути на сонце... Вдихнути запах свіжого хліба, подивуватися, що магазинне молоко стало смачнішим, а кави зовсім не хочеться... Дрібниці? Так. Але коли ви будете пам'ятати про дитину в цих дрібницях, вони раптом стануть надзвичайно милими і необхідними, а ваша вагітність

буде легкою. Ваша усмішка, радість, гарний настрій йтимуть до вас із глибини вашого ества, — ви самі зрозумієте, що дитина — джерело радості буття. Що жити — прекрасно! Медики назвуть це вашою психічною готовністю перенести вагітність і пологи. Чоловік скаже: «Ти розквітла!». А мама неодмінно порадить поки що приховувати свій стан від навколишніх. Та й куди поспішати? Прийде час — і всі помітять. (Груди у вас уже й так збільшилися, варто подбати про зручну білизну.) В народі не заведено було виставляти свою вагітність напоказ: її не те щоб соромилися, але й не похвалювали нею; жінку берегли від чужого ока і слова, а сама вона оберігала своє лоно: «щоб не зурочили», «щоб не наврочили». Тепер ми це пояснюємо наявністю біополя, позитивних і негативних енергій. Тож не обов'язково з перших днів вагітності заходити в транс-

думували, в який би спосіб її позбутися, народжували дітей хворобливих, психічно вразливих, у них спостерігались утруднення в соціальній адаптації і схильність до поганих вчинків. Так що даремно потім дехто б'є руками об поли, питаючи в неба: «І в кого воно таке, і чому воно таке народилося?». Таку матір завжди можна запитати: а чи все ви зробили з того, що залежало тільки від вас?

І ще один вираз відомий вам: «Зайшла в тяж». Тяж... тяжко. Так, носити дитя нелегко фізично — це додаткові випробування організму. Але коли ви готові на ці не такі вже й страшні випробування, вам буде легко.

Створена природою і непомітна навколишнім біологічна і душевна, духовна спільність, злютованість матері і дитяти можуть зробити більше, ніж найновіші медикаментозні засоби. Одна усмішка, адресована дитині, варта прийому чудодійної пігулки. А коли ще й відчуєте, що вам відповідають...

Хтось із наших читачів скептично скаже: а з ким, власне, спілкуватися? А там ще й нема нічого. Таке собі щось, згусточок плоті...

Ні, помиляєтесь. Американський лікар Ернст Хант пише: «Запліднена яйцеклітина — не просто клітинна маса без особливих своїх власних характеристик. Вона на цій стадії не схожа ні на пуп'янок квітки, ні на зародок тваринного роду. Це повністю і абсолютно є життя людської істоти, і вона має те ж життя, яке має немовля, дитя, підліток і зріла людина...». Або прочитайте ще й таке:

«Уже з 18-го дня відчувуються удари серця зародка, вже з'явилася нервова трубка, яка допомагає фіксувати інформацію. Діє власна система кровообігу.

28-й день — сформовані гілки трійчастого нерва.

50-й день — фіксуються мозкові імпульси, а це основне визначення для науки — жива людина чи ні. Має повністю сформовані очі, губи, язик.

6-й тиждень: з'явилися рефлексі, відчуття болю.

8-й тиждень — рухаються голівка, ручки, крихітне створіння вже проявляє свої почуття.

10-й тиждень — кричить, коли боляче.

12-й тиждень — формуються пальчики.

16-й тиждень — кліпає вічками.

Тримісячний малюк-невидимка крутить головою, стискає кулачок, починає смоктати пальчик...

Ці виписки ми зробили з робіт медиків, які займаються перинатологією — наукою про внутрішньоутробне життя людини. Всі вони заявляють, що поведінка матері і самопочуття плоду найтісніше пов'язані. Наприклад, у відповідь на мамине переживання у плоду сильніше б'ється серце. Вже встановлено, що людина зберігає внутрішньоутробні спогади, пам'ять про те, чи була бажаною. Або: дитина знає голоси батька й матері ще до народження, розрізняє інтонації. І що можливе внутрішньоутробне навчання. Отож, не вдаючися до повторення лабораторних експериментів, кожна з нас не тільки може, а й повинна спілкуватися з майбутньою дитиною, відводити від неї почуття страху за народження і пологові муки, вселяти в неї почуття радощів, сонячності, здорового сприйняття життя. Хто може завадити нам підійти до квітучої яблуні чи засніженого куша, послухати прекрасну музику, легенько проплести теплою рікою, адресуючи свої відчуття і почуття дитині, подумки звертаючися до неї? Вона обов'язково почує і зрозуміє. Уявіть своє маля пуп'янком троянди або зернятком. Тільки ваша любов дає йому світло і росу, відчуття щастя і радощів. Будьте колом, будьте трояндовим кущем у власній уяві, і воно вас сприйматиме такою...

Далі буде.

Відомо, що всі ми родом із країни Дитинства, де все обертається навколо її господаря — її Величності Дитини. І, звичайно, ми, батьки, ладні, здається, сонце прихилити для того, щоб наші діти були здоровими, щасливими, розумними, щоб затишно й весело їм почувалося в цій прекрасній і такій швидкоплинній країні дитячих мрій. Може, тому розмови про них є найбільшою відрадою, особливо для матерів, які переживають дитячі проблеми куди болючіше, ніж власні. Як не дивно, останнім часом, особливо в мешканців нашого золотоверхого Києва, виникла проблема, яку розв'язати досить важко. Ми багато нині говоримо про формування особистості, громадянської гідності, усвідомлення себе громадянином України, закликаємо розвивати, зберігати, відроджувати призабуті, а то й знищені національні традиції, забуваючи про те, що формування світогляду українського громадянина починається в тому ж дитинстві. А де ж знайти київській українській дитині природне українськомовне середовище, де можна не просто цікаво відпочити, а й набути навичок традиційної української культури?

На щастя, існує в столиці України такий острівець національної самобутності, який уже понад три роки гуртує навколо себе маленьких киян. Це дитячий фольклорний ансамбль «Берегинька» (керівник Надія Буравська), який створено при Театрі української пісні «Берегиня» під керівництвом Миколи Буравського. Звичайно, все живе починається від Батька і Матері. Творчий тандем Миколи і Надії Буравських, їхня відданість пісні, любов до України, щедрість душі й доброта серця дали свої паростки. Коли звучить «Берегинька», то здається, що співає сама Україна, що це той шевченківський соловейко, влітаючи в кожну душу, будить її. Вражає рівень виконавської майстерності, акторські здібності, професійні вокальні дані маленьких акторів. Вражаючим є те, що, за словами Надії Федорівни, до ансамблю приймаються всі бажаючі, незалежно від їхніх здібностей. Дитячі голоси практично не коригуються, а залишаються в їхньому природному стані. Головним критерієм поведінки на сцені є невимушеність, і тому сам «елемент гри» штучний. Надія Федорівна впевнена, що кожна дитина талановита і головне — не задушити ті життєдайні бруньки. Цей принцип особливо важливий нині, коли ми, на жаль, стаємо свідками інших непедаго-

гічних теорій у новітніх «ліцях» та «гімназіях», які в різний спосіб намагаються придушити природність мислення, поведінки, відчуття власної гідності. Тому атмосфера народної педагогіки «Берегиньки», кожен крок якої спрямований на виховання національної гідності у майбутніх громадян незалежної України, дає належні результати.

«Берегинька» стала лауреатом першої премії Президентського огляду народної творчості в 1999 році; здобула другу премію на Всеукраїнському телевізійному конкурсі дитячого естрадного мистецтва «Азовські вітрила» в м. Бердянську. Цього року колектив уже став лауреатом районного огляду народної творчості й представляв Харківський район на міському огляді, де посів перше місце. А солістка ансамблю Марія Скринник отримала диплом другого ступеня. «Берегиньку» люблять і знають і за межами України.

Українська діаспора й десять українських землячтв в Естонії запрошували її до себе з концертами у 1998 році, планується творча поїздка до Прибалтики й цього року.

Головне завдання керівники «Берегиньки» вбачають не просто в популяри-

зації серед дітей та підлітків кращих зразків народного мистецтва та народних традицій, а й відродження їх, донесення до широкого загалу. Як-от на Вербну неділю в Будинку вчителя було не просто фахово й мистецьки представлено традиції, пісні, обряди, а здається, сам Господь промовляв устами янголят зі сцени. А ті весняні жайворонки, спечені руками їхніх матерів, і вербові гілочки, які дарували діти всім присутнім у залі, стали своєрідними оберегами, воскресивши й утвердивши в серці кожного віру й надію: Христос воскрес! Воскресне Україна! «Берегинька» згуртувала навколо себе не тільки дітей, а й дорослих. Тільки через співпрацю з батьками, взаємоповагу й розуміння, взаємопереживання «Берегинька» стає професійною й відомішою. Всеукраїнське товариство «Просвіта» й особисто Павло Мовчан постійно опікуються талановитими дітьми. На концерті в Будинку вчителя член «Просвіти», мама солістки «Берегиньки» Наталя Скринник вручила дітям «Кобзарі». А на Великдень дітям теж були передані цукерки й солодоші. «Берегиньку» підтримують Київська міська й Харківська ра-

йонна держадміністрації, допомагаючи вижити в такий складний час. Опікуються ними й Національна спілка письменників України та Спілка народних майстрів України, ніколи не відмовляє в допомозі й дирекція Будинку вчителя...

Разом з Миколою Буравським, який упевнений, що «Берегинька» поповнить склад старшої «Берегині», й Надією Буравською, яка сама є провідною солісткою «Берегині», «Берегиньку» творять і плекають концертмейстер Юрій Мілевський і хормейстер та збирач фольклору Марія Корогода. А обличчям «Берегиньки» є Марія Скринник, Дарія Штанько, Тетяна Бигич, Яна Понзель, Вікторія Толкачова, Юлія Янко, Василина Вапельська, Орена та Настя Баракони, Ігор Снісар, Сергій Коркач та інші. Усі вони разом дають змогу нам, дорослим, «освятитися» біля них.

*Ірина ОЛІЙНИК,
кандидат філологічних наук*

БЕРЕЖИ НАС, «БЕРЕГІНЬКО»!

Засновник — Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка.
Реєстраційне свідоцтво № 1007 від 16.03.1993 р.
Головний редактор
Любов Голота

Шеф-редактор Павло МОВЧАН
Редакція: Л. Голота, Я. Гоян,
А. Журавський, П. Мовчан,
А. Погрібний, О. Пономарів, І. Ющук
Редакція листується з читачами тільки на сторінках газети
і надіслані рукописи та світліни не повертає. Залишає за собою
право редагування та скорочення текстів.
Комп'ютерна верстка — Ірина Шевчук

Адреса «Слова Просвіти»: 01001, Київ-1,
завулок Музейний, 8. Всеукраїнське товариство «Просвіта»
імені Тараса Шевченка, тел. 228-01-30.

Індекс 30617. Зам. № 3301207. Наклад 3000.

Видруковано з готових фотоформ на комбінаті «Преса України»